รายงานผลการประชุมเชิงปฏิบัติการ

เรื่อง

แนวปฏิบัติเพื่อการส่งเสริมสิทธิ และการคุ้มครองเด็กตามหลักการอิสลาม

สำหรับมัสยิดและสถานศึกษาอิสลาม
ในพื้นที่กรุงเทพมหานคร

ระหว่างวันอาทิตย์ที่ 8 – วันอังคารที่ 10 พฤศจิกายน 2569

ณ โรงแรมอัล มีรอซ ซอยรามคำแหง 5 กรุงเทพมหานคร

คำนำ

รายงานฉบับนี้จัดทำขึ้นเพื่อประมวลผลการจัดประชุมเชิงปฏิบัติการเรื่อง **“แนวปฏิบัติเพื่อการส่งเสริมสิทธิและการคุ้มครองเด็กตามหลักการอิสลาม สำหรับมัสยิดและสถานศึกษาอิสลามในพื้นที่กรุงเทพมหานคร”** ซึ่งจัดขึ้นระหว่างวันที่ 8–10 พฤศจิกายน 2569 ณ โรงแรมอัล มีรอซ กรุงเทพมหานคร อันเป็นกิจกรรมนำร่องระดับชุมชนภายใต้โครงการความร่วมมือระหว่างสำนักจุฬาราชมนตรี คณะกรรมการกลางอิสลามแห่งประเทศไทย คณะกรรมการอิสลามประจำกรุงเทพมหานคร ภาควิชามนุษยศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล และองค์การยูนิเซฟ (UNICEF) ประเทศไทย โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อบูรณาการหลักคำสอนทางศาสนาอิสลามเข้ากับกรอบอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็ก (CRC) และกฎหมายของประเทศไทย ตลอดจนเสริมสร้างศักยภาพแก่ผู้นำศาสนาและบุคลากรทางการศึกษาในการพัฒนาระบบปกป้องคุ้มครองเด็ก (Child Safeguarding) ที่เป็นรูปธรรมและยั่งยืน

เนื้อหาในรายงานประกอบด้วยบทสรุปผู้บริหาร ความเป็นมาและวัตถุประสงค์ของโครงการ รายละเอียดสาระสำคัญจากการบรรยายและการฝึกปฏิบัติการตลอดระยะเวลา 2 วันครึ่ง ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพจากแบบทดสอบก่อนและหลังการอบรม (Pre-test / Post-test) และแบบประเมินประโยชน์และการนำไปใช้ พร้อมด้วยข้อเสนอแนะเชิงนโยบายและแนวทางการติดตามผล รวมถึงภาคผนวกที่รวบรวมกำหนดการและบันทึกสาระการบรรยายเชิงวิชาการของคณะวิทยากรผู้ทรงคุณวุฒิทุกท่าน

คณะผู้จัดทำหวังเป็นอย่างยิ่งว่ารายงานฉบับนี้จะเป็นประโยชน์ต่อหน่วยงานภาคีเครือข่าย คณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัด มัสยิด สถานศึกษาอิสลาม และผู้ปฏิบัติงานด้านเด็กในการนำไปใช้อ้างอิงเพื่อขับเคลื่อนการสร้างพื้นที่ปลอดภัยและพิทักษ์สิทธิเด็กในสังคมมุสลิมอย่างยั่งยืนสืบไป

คณะทำงานโครงการ

พฤศจิกายน 2569

สารบัญ

คำนำ

สารบัญ

บทสรุปผู้บริหาร

ส่วนที่ 1 บทนำและข้อมูลทั่วไปของการประชุมเชิงปฏิบัติการ

1.1 ความเป็นมาและเหตุผล 6

1.2 วัตถุประสงค์ของการจัดประชุม 6

1.3 หน่วยงานผู้รับผิดชอบและภาคีเครือข่าย 7

1.4 วัน เวลา สถานที่ และกลุ่มเป้าหมาย 7

ส่วนที่ 2 สาระสำคัญจากการบรรยายและการฝึกปฏิบัติการ

2.1 การบูรณาการหลักการอิสลามกับสิทธิมนุษยชนและสิทธิเด็ก 8

2.2 การทำความเข้าใจพัฒนาการเด็กและจิตวิทยาเชิงลึก 9

2.3 มาตรฐานทางกฎหมาย ระบบปกป้องคุ้มครองเด็ก และการประเมินความเสี่ยง 11

2.4 การคุ้มครองข้อมูลส่วนบุคคล ภาพถ่าย และความปลอดภัยทางดิจิทัล 12

2.5 ทักษะการฟังด้วยหัวใจ (Deep Listening) และกลไกการส่งต่อรายกรณี 13

ส่วนที่ 3 ผลการประเมินผลสัมฤทธิ์และการนำไปใช้

3.1 ผลการวิเคราะห์แบบทดสอบความรู้ก่อนและหลังการอบรม (Pre-test / Post-test) 15

3.2 ผลการประเมินประโยชน์จากการอบรมและการนำไปใช้จริง 16

ส่วนที่ 4 ข้อค้นพบสำคัญและข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติการ

4.1 ข้อค้นพบจากการถอดบทเรียน 18

4.2 ข้อเสนอแนะเชิงระบบและการติดตามผลระยะต่อไป 18

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก: กำหนดการประชุมเชิงปฏิบัติการ 20

ภาคผนวก ข: บันทึกสาระการบรรยายโดยละเอียดของคณะวิทยากร 23

บทสรุปผู้บริหาร

การประชุมเชิงปฏิบัติการเรื่อง **“แนวปฏิบัติเพื่อการส่งเสริมสิทธิและการคุ้มครองเด็กตามหลักการอิสลาม สำหรับมัสยิดและสถานศึกษาอิสลามในพื้นที่กรุงเทพมหานคร”** จัดขึ้นระหว่างวันที่ 8–10 พฤศจิกายน 2569 ณ โรงแรมอัล มีรอซ กรุงเทพมหานคร โดยเป็นกิจกรรมนำร่องระดับชุมชน (องค์ประกอบที่ 3) ภายใต้โครงการความร่วมมือระหว่างสำนักจุฬาราชมนตรี คณะกรรมการกลางอิสลามแห่งประเทศไทย คณะกรรมการอิสลามประจำกรุงเทพมหานคร คณะสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล และองค์การยูนิเซฟ (UNICEF) ประเทศไทย มีผู้เข้าร่วมประกอบด้วยอิหม่าม คณะกรรมการมัสยิด ผู้บริหารสถานศึกษา และครูผู้สอนในพื้นที่กรุงเทพมหานคร

สาระสำคัญเชิงวิชาการและปฏิบัติการ การอบรมมุ่งเน้นการสร้างความเชื่อมโยงระหว่างคุณค่าทางศาสนาอิสลามกับมาตรฐานสิทธิเด็กสากลและกฎหมายไทย ผ่าน 5 แกนหลัก ได้แก่ (1) การยึดถือว่าเด็กคือ **“อะมานะฮ์”** (ความไว้วางใจอันศักดิ์สิทธิ์) และการขัดเกลาตาม **หลักตัรบียะฮ์** ควบคู่กับเจตนารมณ์แห่งบทบัญญัติอิสลาม 5 ประการ โดยใช้แบบอย่างความเมตตาของท่านนบี (ซ.ล.) แทนการลงโทษที่รุนแรง (2) การทำความเข้าใจเด็กในฐานะผู้ทรงสิทธิและการวิเคราะห์พฤติกรรมผ่าน **ทฤษฎีภูเขาน้ำแข็ง** และ **ผังครอบครัว (Genogram)** (3) การวางระบบ **Child Safeguarding** (การป้องกันเชิงระบบก่อนเกิดเหตุ) ควบคู่กับ **Child Protection** (กลไกช่วยเหลือตาม พ.ร.บ.คุ้มครองเด็ก พ.ศ. 2546) ด้วยเครื่องมือประเมินความเสี่ยง **Risk Matrix** (4) การคุ้มครองความเป็นส่วนตัวของเด็กตามหลัก PDPA โดยกำหนดให้ขอความยินยอม **2 ชั้น** (จากตัวเด็กและผู้ปกครองเป็นลายลักษณ์อักษร) ก่อนถ่ายภาพหรือเผยแพร่สื่อออนไลน์ และ (5) การฝึกทักษะ **การฟังด้วยหัวใจ (Deep Listening)** การจัดตั้งระบบรับแจ้งเหตุและส่งต่อให้ทีมสหวิชาชีพ ตลอดจนการมุ่งสู่เป้าหมาย 3 ประการ คือ การให้เด็กมีชีวิตอย่างปลอดภัย การพัฒนาจริยธรรมด้วยความเมตตาในฐานะผู้เยาว์ที่ต้องแก้ไขมิใช่นักโทษ และการเคารพศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของเด็ก โดยยึดหลัก **“ให้ประโยชน์สูงสุดของเด็กมาก่อนชื่อเสียงขององค์กรเสมอ”** ควบคู่กับการกลับไปสื่อสารเพื่อสร้างการเปลี่ยนแปลงตามหลัก **อัลอัมร์บิลมะอ์รูฟ วันนะฮ์ยุ อะนิลมุงกัร** ด้วยความหวังและการขอดุอาต่ออัลลอฮ์ (ซ.บ.)

ผลการประเมินผลสัมฤทธิ์

1. ด้านความรู้ความเข้าใจ (Pre-test / Post-test): ผู้เข้าอบรมมีคะแนนเฉลี่ยเพิ่มขึ้นจาก **9.40 คะแนน** (ร้อยละ 93.96 จาก 53 ฉบับ) เป็น **9.63 คะแนน** (ร้อยละ 96.32 จาก 57 ฉบับ) และสัดส่วนผู้ได้คะแนนเต็ม 10 คะแนนเพิ่มขึ้นจาก **ร้อยละ 60.38 เป็นร้อยละ 70.18** โดยประเด็นที่มีพัฒนาการสูงสุดคือ **การจำแนกความรุนแรงที่แอบแฝง** (เพิ่มขึ้น 14.13 จุดร้อยละ จากร้อยละ 73.58 เป็นร้อยละ 87.72) รองลงมาคือความเข้าใจเรื่องหลักปฏิบัติสำหรับผู้ใหญ่ที่ทำงานกับเด็ก (เพิ่มขึ้น 7.68 จุดร้อยละ)

2. ด้านประโยชน์และการนำไปใช้: ผู้ประเมิน (58 ฉบับ) ให้คะแนนความพึงพอใจและประโยชน์ที่ได้รับในระดับมากถึงมากที่สุด โดยมีคะแนนเฉลี่ยรวม **4.46 จาก 5.00 คะแนน** โดยเฉพาะการฝึกวิเคราะห์กรณีศึกษาที่ช่วยให้เห็นแนวทางรับมือสถานการณ์เสี่ยงชัดขึ้นถึง **ร้อยละ 98.3** อย่างไรก็ตาม พบช่องว่างระหว่างการระบุแผนงานที่จะนำไปใช้ (ร้อยละ 96.6) กับความมั่นใจว่าจะเริ่มดำเนินการได้ภายใน 1 เดือน (ร้อยละ 77.2) เนื่องจากต้องรอการเห็นชอบเชิงนโยบายจากคณะกรรมการมัสยิดหรือผู้บริหารสถานศึกษา

ข้อเสนอแนะสำคัญ หน่วยงานภาคีควรจัดระบบติดตามผลในระยะ 1 เดือนหลังการอบรม จัดตั้งช่องทางให้คำปรึกษาออนไลน์ด้านกฎหมายและการตั้งทีมคุ้มครองเด็ก สนับสนุนสื่อรณรงค์และวิทยากรขยายผลในระดับพื้นที่ และนำประเด็นที่ผู้เข้าอบรมยังคลาดเคลื่อน (เช่น ความรุนแรงที่แอบแฝงและบทบาทของผู้ประสานงานคุ้มครองเด็ก) ไปพัฒนาเป็นกรณีศึกษาเพิ่มเติมใน **หลักสูตรออนไลน์** เพื่อเผยแพร่ต่อไป

ส่วนที่ 1 บทนำและข้อมูลทั่วไปของการประชุมเชิงปฏิบัติการ

1.1 ความเป็นมาและเหตุผล

เด็กทุกคนมีสิทธิที่จะเติบโตอย่างปลอดภัย ได้รับการคุ้มครอง และได้รับการพัฒนาอย่างเต็มศักยภาพตามที่รับรองไว้ในอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็ก (Convention on the Rights of the Child: CRC) ซึ่งประเทศไทยได้ให้สัตยาบันในปี พ.ศ. 2535 และสอดคล้องอย่างลึกซึ้งกับหลักคำสอนของศาสนาอิสลามที่ถือว่าสวัสดิภาพของเด็กเป็น **“อะมานะฮ์” (Amanah)** หรือความไว้วางใจอันศักดิ์สิทธิ์ที่อัลลอฮ์ (ซ.บ.) ทรงมอบหมายให้บิดามารดา ครอบครัว และสังคมร่วมกันพิทักษ์รักษา

มัสยิดและสถานศึกษาอิสลาม อาทิ โรงเรียนตาดีกา ศูนย์อบรมศาสนาอิสลามภาคฟัรฏูอีน และโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม มีบทบาทสำคัญในการหล่อหลอมคุณธรรมและเป็นศูนย์รวมจิตใจของชุมชนมุสลิม อย่างไรก็ตาม ในบริบทของกรุงเทพมหานครซึ่งเป็นเมืองใหญ่ที่มีพลวัตทางสังคมสูง เด็กและเยาวชนต้องเผชิญกับความเสี่ยงที่ซับซ้อนรอบด้าน ทั้งภัยคุกคามทางออนไลน์ ปัญหายาเสพติด ความรุนแรงในครอบครัวและสถานศึกษา รวมถึงความเปราะบางทางสุขภาพจิต สำนักจุฬาราชมนตรี คณะกรรมการกลางอิสลามแห่งประเทศไทย คณะสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล และองค์การยูนิเซฟ ประเทศไทย จึงได้ร่วมกันจัดทำ **“แนวปฏิบัติเพื่อส่งเสริมสิทธิและการคุ้มครองเด็กสำหรับมัสยิดและสถาบันการศึกษาอิสลาม”** และจัดการประชุมเชิงปฏิบัติการนำร่องในพื้นที่กรุงเทพมหานครขึ้น เพื่อให้ผู้นำศาสนาและผู้ปฏิบัติงานด้านการศึกษาสามารถนำแนวปฏิบัติดังกล่าวไปประยุกต์ใช้ได้อย่างเป็นรูปธรรม

1.2 วัตถุประสงค์ของการจัดประชุม

1. เพื่อสร้างความรู้ความเข้าใจเชิงนโยบายและทักษะเชิงปฏิบัติการแก่ผู้นำศาสนา คณะกรรมการมัสยิด ผู้บริหาร และครูผู้สอน ในการบูรณาการหลักการอิสลามเข้ากับกรอบสิทธิเด็กและกฎหมายไทย
2. เพื่อฝึกทักษะการสังเกตสัญญาณความรุนแรง การทำความเข้าใจพัฒนาการและจิตวิทยาเด็ก การประเมินความเสี่ยงในกิจกรรมและสถานที่ และการรับฟังเด็กอย่างปลอดภัย
3. เพื่อนำร่องทดสอบรูปแบบการอบรมและกระบวนการจัดทำแผนปฏิบัติการคุ้มครองเด็กระดับชุมชน (Child Safeguarding) ในพื้นที่กรุงเทพมหานคร ก่อนนำไปปรับปรุงและขยายผลในรูปแบบหลักสูตรออนไลน์

1.3 หน่วยงานผู้รับผิดชอบและภาคีเครือข่าย

- **หน่วยงานเจ้าภาพร่วม:** สำนักจุฬาราชมนตรี คณะกรรมการกลางอิสลามแห่งประเทศไทย คณะกรรมการอิสลามประจำกรุงเทพมหานคร ภาควิชามนุษยศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล และองค์การยูนิเซฟ (UNICEF) ประเทศไทย
- **หน่วยงานสนับสนุนทางวิชาการและกลไกส่งต่อ:** คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ (กสม.) กรมกิจการเด็กและเยาวชน กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ (พม.) และสถาบันราชสุดา คณะแพทยศาสตร์โรงพยาบาลรามาธิบดี มหาวิทยาลัยมหิดล

1.4 วัน เวลา สถานที่ และกลุ่มเป้าหมาย

- **วัน เวลา และสถานที่:** ระหว่างวันอาทิตย์ที่ 8 – วันอังคารที่ 10 พฤศจิกายน 2569 (ระยะเวลา 2 วันครึ่ง) ณ โรงแรมอัล มีรอซ ซอยรามคำแหง 5 กรุงเทพมหานคร
- **กลุ่มเป้าหมาย:** ผู้แทนชุมชนมุสลิมนำร่องในพื้นที่กรุงเทพมหานคร ประกอบด้วย อิหม่าม คณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิด ผู้บริหารสถานศึกษา และครูผู้สอนจากโรงเรียนตาดีกา ศูนย์อบรมศาสนาอิสลามภาคฟัรฎูอีน และโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม (ผู้ทำแบบทดสอบก่อนอบรม 53 คน หลังอบรม 57 คน และแบบประเมินประโยชน์ 58 คน)

ส่วนที่ 2 สาระสำคัญจากการบรรยายและการฝึกปฏิบัติการ

2.1 การบูรณาการหลักการอิสลามกับสิทธิมนุษยชนและสิทธิเด็ก

- **1. หลักตัรบียะฮ์และเจตนารมณ์แห่งบทบัญญัติอิสลาม (มะกอศิด อัชชะรีอะฮ์):**
    - **กระบวนการขัดเกลาอย่างรอบด้าน:** การอบรมเลี้ยงดูเด็กในอิสลามไม่ใช่เพียงการดูแลทางกายภาพหรือการสอนวิชาการ แต่เป็นการหล่อหลอมมนุษย์ทุกมิติบนฐานคิด 4 ประการ ได้แก่ **ฟิตเราะห์** (ธรรมชาติอันบริสุทธิ์ของเด็กที่พร้อมรับความศรัทธา) **อะมานะฮ์** (ความไว้วางใจจากอัลลอฮ์ที่มอบหมายให้ครอบครัวและสังคมดูแล) **เนียมะห์** (ความโปรดปรานที่ต้องเลี้ยงดูด้วยความรักและเมตตา) และ **มัสอูลียะห์** (ความรับผิดชอบของผู้ใหญ่ที่จะถูกสอบสวนต่อหน้าอัลลอฮ์ในวันอาคิเราะห์) โดยยึดหลักอัลกุรอานที่สั่งให้ผู้ศรัทธารักษาตนเองและครอบครัวให้พ้นจากไฟนรก
    - **การคุ้มครองประโยชน์พื้นฐาน 5 ด้าน:** เด็กต้องได้รับการพิทักษ์สิทธิครบทั้ง 5 ด้าน ได้แก่ (1) **ศาสนา** การปลูกฝังคุณธรรมและหลักศรัทธา (2) **ชีวิตและความปลอดภัย** การคุ้มครองชีวิตตั้งแต่อยู่ในครรภ์และข้อห้ามเรื่องการทำแท้ง (3) **สติปัญญา** สิทธิในการได้รับการศึกษาทั้งศาสนาและสามัญ รวมถึงการพิจารณาผลกระทบของการแต่งงานในวัยเด็กต่อโอกาสทางการศึกษา (4) **วงศ์ตระกูล** การระบุบิดาและนามสกุลเพื่อรักษาสายตระกูลและคุ้มครองเด็กนอกสมรส และ (5) **ทรัพย์สิน** ข้อห้ามเด็ดขาดในการล่วงละเมิดหรือนำทรัพย์สินของเด็กกำพร้าไปใช้แม้เพื่อการทำบุญ
    - **โภชนาการและสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเติบโต:** เด็กมีสิทธิได้รับนมมารดาจนถึงอายุ 2 ขวบ (ระดับวาญิบ) ได้รับวัคซีนและการรักษาพยาบาล รวมถึงการจัดสภาพแวดล้อมในโรงเรียนให้ปลอดภัย เช่น การงดจำหน่ายน้ำสีและอาหารขยะ และส่งเสริมกิจกรรมกีฬาและศิลปะตามช่วงวัยเพื่อสร้างพลเมืองที่ดี (**มุวาฏินศอลิฮีน**)
- **2. แบบอย่างจากซุนนะห์และการปฏิเสธความรุนแรง:**
    - **แบบอย่างความอ่อนโยนของท่านนบีมุฮัมมัด (ซ.ล.):** ท่านนบีไม่เคยตีภรรยา คนรับใช้ หรือเด็กเลยแม้แต่ครั้งเดียว ทรงแสดงความเมตตาและเคารพสิทธิเด็กอย่างเป็นรูปธรรม เช่น ทรงลดการอ่านซูเราะห์ในละหมาดให้สั้นลงเมื่อได้ยินเสียงเด็กร้องไห้ เพราะกังวลว่ามารดาจะเป็นห่วง ทรงขออนุญาตเด็กที่นั่งทางขวาก่อนส่งอาหารให้ผู้ใหญ่ทางซ้าย ทรงลงจากมิมบัรระหว่างคุตบะห์เพื่ออุ้มหลานชาย และทรงสอนเด็กที่หยิบอาหารไม่เป็นระเบียบด้วยถ้อยคำสุภาพโดยไม่ตำหนิซ้ำซาก

- **การแยกที่นอนและข้อกำหนดทางกฎหมาย:** อิสลามกำชับให้แยกที่นอนเด็กเมื่ออายุ 7–10 ปี เพื่อป้องกันความเสี่ยงการล่วงละเมิดทางเพศในเครือญาติ ขณะที่ในมุมมองนักปราชญ์อิสลาม (เช่น อิหม่ามอัลฆอซาลี) เตือนว่าการลงโทษรุนแรงและตำหนิซ้ำซากจะทำให้เด็กชินชา สูญเสียความมั่นใจ และหันไปโกหกเพื่อเอาตัวรอด สอดคล้องกับกฎหมายไทยปัจจุบันที่มีข้อห้ามการตีเด็กทั้งในบ้านและสถานศึกษา

- **3. เด็กในฐานะผู้ทรงสิทธิและการมีส่วนร่วม:**
    - **หลักอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็ก (CRC) 54 ข้อ:** ครอบคลุมสิทธิในการมีชีวิตรอด การพัฒนา การคุ้มครอง และการมีส่วนร่วม โดยมุ่งเปลี่ยนมุมมองจาก “ผู้ใหญ่ตัดสินใจแทนเด็ก” ไปสู่ “การรับฟังเสียงเด็ก” และคำนึงถึง **ประโยชน์สูงสุดของเด็ก (Best Interests of the Child)** ทั้งนี้ การรับฟังไม่จำเป็นต้องทำตามข้อเสนอของเด็กทุกประการ แต่ผู้ใหญ่ต้องรับฟังด้วยความเคารพและอธิบายเหตุผลให้เด็กเข้าใจหากไม่ทำตามข้อเสนอนั้น
    - **ความเสมอภาคและการไม่เลือกปฏิบัติ:** หลักอิสลามให้เกียรติลูกหลานอาดัมทุกคนอย่างเท่าเทียม (ซูเราะห์อัลฮุญุรอต อายะห์ที่ 13) เด็กทุกคนในประเทศไทยรวมถึงเด็กต่างชาติและเด็กไร้สัญชาติจึงได้รับความคุ้มครองตามกฎหมายและเข้าเรียนได้ตามนโยบาย Education for All อีกทั้งความยากจนไม่ใช่เหตุผลในการแยกเด็กไปอยู่สถานสงเคราะห์โดยอัตโนมัติ

2.2 การทำความเข้าใจพัฒนาการเด็กและจิตวิทยาเชิงลึก

- **1. แนวคิด “เด็กบนต้นไม้” และ “ภูเขาน้ำแข็ง”:**
    - **โมเดลเด็กบนต้นไม้:** แบ่งเด็กในโรงเรียนออกเป็น 3 กลุ่ม คือ **เด็กโคนต้นไม้** (ปีนขึ้นไม่ได้เพราะข้อจำกัดส่วนตัวหรือครอบครัว มักถูกตีตราว่าเป็นตัวปัญหา) **เด็กปลายยอด** (เรียนเก่งและโดดเด่น แต่ก็อาจตกลงมาได้เมื่อเผชิญวิกฤตหากขาดทักษะชีวิต) และ **เด็กค้างอยู่กลางต้น** ซึ่งเป็นกลุ่มใหญ่ที่สุดในโรงเรียนที่ผู้ใหญ่มักมองข้ามเพราะไม่ก่อปัญหาให้เห็นชัด ทั้งที่เด็กกลุ่มนี้มีความเปราะบางและต้องการการดูแลไม่น้อยกว่ากลุ่มอื่น
    - **ทฤษฎีภูเขาน้ำแข็ง (Iceberg):** พฤติกรรมที่เด็กแสดงออกภายนอก (เช่น มาสาย ไม่ส่งงาน ก้าวร้าว หรือโกหก) เป็นเพียงส่วนยอดที่มองเห็นได้ **10%** ส่วนอีก **90%** ที่ซ่อน

อยู่ใต้น้ำคือความกลัว บาดแผลทางใจ และสภาพแวดล้อมในครอบครัว ดังกรณีศึกษาเด็กประถมที่ทำร้ายแมวจนตาย ซึ่งเกิดจากการถูกเปลี่ยนที่เลี้ยงดูถึง 11 ครั้งใน 12 เดือนแรกและถูกพ่อเลี้ยงทำร้ายอย่างรุนแรง ผู้ใหญ่จึงต้องรู้จักปรับบทบาทสลับระหว่าง **บทบาท A** (กำหนดขอบเขต) และ **บทบาท B** (เปิดพื้นที่รับฟัง)

- **2. เครื่องมือผังครอบครัว (Genogram) และความพิการที่มองไม่เห็น:**
    - **ผังครอบครัว (Genogram):** เป็นเครื่องมือวาดแผนผังความสัมพันธ์ 3 รุ่น เพื่อวิเคราะห์พลวัตครอบครัว ลำดับการเกิด (พี่น้องห่างกันเกิน 5 ปีถือเป็นกลุ่มช่วงวัยใหม่ การผลักภาระหน้าที่พ่อแม่ให้พี่คนโตแบกรับเกินวัย) และแบบแผนพฤติกรรมที่ส่งต่อข้ามรุ่น (เช่น การใช้สารเสพติด ความรุนแรงในคู่สมรส และความคาดหวังที่กดดันลูก)
    - **ความพิการที่มองไม่เห็น (Invisible Disabilities):** ครูต้องสังเกตแยกแยะความบกพร่องที่มองไม่เห็น ได้แก่ **ความบกพร่องทางการเรียนรู้ (LD)** สติปัญญา สมาธิสั้น และออทิสติก ซึ่งทำให้เด็กอ่าน เขียน หรือคำนวณช้ากว่าระดับชั้น ทั้งที่มีความสามารถด้านกีฬาหรือศิลปะ หากครูไม่เข้าใจและตีตราว่าเด็กขี้เกียจอาจผลักดันให้เด็กหลุดออกจากระบบการศึกษา
- **3. การสนับสนุนทางจิตสังคมเบื้องต้น (MHPSS):**
    - **การสังเกตสัญญาณความเครียดและภาวะซึมเศร้า:** ตรวจสอบรูปแบบการนอนหลับ (หากนอนไม่หลับ ตื่นกลางดึก หรือนอนมากผิดปกติอย่างน้อย 3 วันต่อสัปดาห์ ต่อเนื่อง 2 สัปดาห์ แสดงว่าความเครียดเกินระดับที่จัดการได้) และใช้ **แบบประเมิน 9 อาการของโรงพยาบาลรามาธิบดี** หากเข้าเกณฑ์ 5 อาการขึ้นไปหรือได้ผลสีส้ม/แดง ให้ส่งต่อจิตแพทย์ทันที โดยย้ำว่า **ครูต้องไม่วินิจฉัยโรคเอง**
    - **การปฐมพยาบาลอาการแพนิคและทักษะการฟัง 3 ขั้น:** เมื่อเด็กมีอาการหายใจไม่อิ่ม แน่นหน้าอก ใจเต้นแรง ให้ฝึกหายใจให้ท้องป่อง-แฟบตามสูตร **4-4-4-4** (หายใจเข้า 4 วินาที กลั้น 4 วินาที ผ่อนออก 4 วินาที พัก 4 วินาที ทำ 10 ครั้ง 2 รอบ) ควบคู่กับการใช้ทักษะการฟัง 3 ขั้น ได้แก่ **รับข้อมูล** (ทั้งคำพูดและภาษากาย) **เข้าใจความรู้สึก** และ **ส่งสัญญาณตอบกลับ**

2.3 มาตรฐานทางกฎหมาย ระบบปกป้องคุ้มครองเด็ก และการประเมินความเสี่ยง

- **1. พระราชบัญญัติคุ้มครองเด็ก พ.ศ. 2546:**
    - **มาตรฐานขั้นต่ำในการเลี้ยงดู (มาตรา 23):** กำหนดหน้าที่ของผู้ปกครองตามกฎหมาย (รวมถึงปู่ย่าตายาย ญาติ พี่เลี้ยง ครู ผู้ดูแลหอพัก และนายจ้างที่เด็กพักอาศัยด้วย) ในการจัดหาสถานะทางกฎหมาย การศึกษา การรักษาพยาบาล และสภาพแวดล้อมที่ปลอดภัย ห้ามบังคับเด็กขอทาน ทำงานกลางคืน หรือปิดกั้นเด็กจากสังคมและกิจกรรมทางศาสนา
    - **กลุ่มเป้าหมายและการแยกเด็กเป็นทางเลือกสุดท้าย:** แบ่งเด็กเป็น 2 กลุ่ม คือ **เด็กที่ต้องได้รับการสงเคราะห์** (กำพร้า เร่ร่อน ยากจน พิการ) และ **เด็กที่ต้องได้รับการคุ้มครองสวัสดิภาพ** (ถูกทารุณกรรม เสี่ยงกระทำผิด เช่น มั่วสุม สูบบุหรี่ ใช้ยาเสพติด) ทั้งนี้ **การแยกเด็กออกจากครอบครัวเป็นทางเลือกสุดท้าย** โดยต้องพิจารณาเครือญาติที่เหมาะสมก่อนส่งเข้าบ้านพักเด็กและครอบครัว (มี 77 แห่งทั่วประเทศ) หรือสถานสงเคราะห์ (มี 31 แห่งทั่วประเทศ) รวมถึงการตรวจสอบสถานสงเคราะห์เอกชนว่าได้ขึ้นทะเบียนกับกระทรวง พม. อย่างถูกต้องหรือไม่
    - **การคัดกรองบุคลากรและข้อห้ามในการลงโทษ:** ด่านแรกของการป้องกันในหน่วยงานคือ **การตรวจสอบประวัติอาชญากรรม** ของบุคลากร ครู พี่เลี้ยง และอาสาสมัครทุกคน รวมถึงห้ามใช้วิธีลงโทษที่ทำร้ายร่างกายและจิตใจ เช่น บังคับลุกนั่ง 100 ครั้งจนเด็กบาดเจ็บพิการ หรือการยึดสิ่งของที่เด็กผูกพันทางใจ
- **2. ความแตกต่างระหว่าง Child Safeguarding และ Child Protection:**
    - **Child Safeguarding:** คือร่มใหญ่ของการวางระบบ นโยบาย จรรยาบรรณ และมาตรการป้องกันเชิงรุกภายในองค์กร เพื่อไม่ให้บุคลากร สภาพแวดล้อม หรือกิจกรรมขององค์กรก่อให้เกิดอันตรายต่อเด็กตั้งแต่ต้น (เช่น กฎห้ามครูอยู่กับเด็กต่างเพศตามลำพังในพื้นที่ปิด)
    - **Child Protection:** คือกลไกการแทรกแซงและช่วยเหลือเยียวยาตามกฎหมายเมื่อเด็กตกอยู่ในอันตรายหรือถูกละเมิดแล้ว

- **3. การประเมินความเสี่ยงด้วย Risk Matrix:**
    - **การจำแนกองค์ประกอบความเสี่ยง:** ผู้เข้าอบรมได้ฝึกแยกแยะ **ภัย (Hazard)** (สิ่งที่จะก่ออันตราย เช่น พื้นลื่น ห้องน้ำล็อกไม่ได้) **ความเสี่ยง (Risk)** (โอกาสเกิดและความรุนแรงของผลกระทบ) และ **อันตราย (Harm)** (ความเสียหายที่เกิดขึ้นแล้ว)
    - **การจัดระดับสีและการประเมินความเสี่ยงคงเหลือ (Residual Risk):** จัดระดับความเสี่ยงเป็น **สีเขียว** (ต่ำ — ติดตามทบทวนทุก 6 เดือน–1 ปี) **สีเหลือง** (ปานกลาง — เพิ่มมาตรการและทบทวนรายสัปดาห์/ทุก 3 เดือน) และ **สีแดง** (สูง — ต้องหยุดหรือเลื่อนกิจกรรมทันที พร้อมสื่อสารเหตุผลอย่างโปร่งใส) และหลังกำหนดมาตรการต้องประเมิน **ความเสี่ยงคงเหลือ** ซ้ำเสมอ ผ่านการวิเคราะห์กรณีศึกษาจริง 4 รูปแบบ ได้แก่ ค่ายดะวะ 15 วันสำหรับเด็ก 80 คน อาสาสมัครในสถานสงเคราะห์ ทีมยูทูบเบอร์ถ่ายทำในโรงเรียน และหอพักนักเรียน 120 คน

2.4 การคุ้มครองข้อมูลส่วนบุคคล ภาพถ่าย และความปลอดภัยทางดิจิทัล

- **1. การเคารพศักดิ์ศรีในงานประชาสัมพันธ์และระดมทุน:**
    - **หลีกเลี่ยงการใช้ความน่าสงสารเป็นเครื่องมือ:** ไม่ควรนำภาพเด็กในสภาพยากจนร้องไห้ หรือสัมภาษณ์เจาะลึกปมความสูญเสียในครอบครัวมาเผยแพร่เพื่อระดมทุน เพราะผู้รับบริการไม่ควรต้องแลกความเป็นส่วนตัวเพื่อแลกกับสิ่งของบริจาค อีกทั้งยังทำให้เด็กถูกตีตราและถูกล้อเลียนที่โรงเรียน
    - **ข้อจำกัดของการเบลอหน้าและร่องรอยดิจิทัล (Digital Footprint):** การเบลอหน้าหรือคาดตาอาจทำให้เด็กดูเหมือนผู้กระทำผิด และยังอาจระบุตัวตนเด็กได้จากรอยแผลเป็น มือ ด้านหลังใบหู หรือสถานที่ ซึ่งเสี่ยงต่อการนำภาพไปตัดต่อแสวงประโยชน์ทางเพศหรือถูกติดตามตัวโดยผู้ที่เคยทำร้ายเด็ก รวมถึงภาพที่เผยแพร่ออนไลน์จะทิ้ง **Digital Footprint** ที่คงอยู่แม้ลบโพสต์ไปแล้ว
- **2. หลักการขอความยินยอม 2 ชั้น (Two-Tier Consent) ตามหลัก PDPA:**
    - **ขั้นตอนการขออนุญาต 2 ชั้น:** แยกการขออนุญาตถ่ายภาพออกจากการขออนุญาตเผยแพร่ โดยเริ่มจากสอบถามความสมัครใจของ **ตัวเด็กเป็นลำดับแรก** (หากเด็กปฏิเสธหรือแสดงท่าทีอึดอัดให้ยุติทันที) จากนั้นจึงขอความยินยอม **เป็นลายลักษณ์อักษรจากผู้ปกครอง** เพื่อคุ้มครองทั้งเด็ก ผู้ปฏิบัติงาน และองค์กร

- **ขอบเขตและทางเลือกที่ปลอดภัย:** หนังสือยินยอมต้องระบุวัตถุประสงค์ ช่องทาง และระยะเวลาการเผยแพร่อย่างชัดเจน ตามหลัก PDPA และห้ามเผยแพร่ข้อมูลระบุตัวตนของเด็กที่อยู่ในระบบคุ้มครองเด็กตามกฎหมาย (มาตรา 29) ทั้งนี้ ควรเลือกใช้ภาพถ่ายมุมกว้าง ภาพจากด้านหลัง ภาพมือที่จับกัน หรือภาพสิ่งของแทนการถ่ายเจาะใบหน้าเด็ก

2.5 ทักษะการฟังด้วยหัวใจ (Deep Listening) และกลไกการส่งต่อรายกรณี

- **1. หลักการฟังด้วยหัวใจ 5 ประการ:**
    - ตั้งอยู่บนความเคารพศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ตามอัลกุรอาน (ซูเราะห์อัลหุญุรอต อายะห์ที่ 13) และหะดีษที่ว่า *"ไม่ใช่พวกของเรา คือ คนที่ไม่เมตตาต่อเด็ก"* ประกอบด้วย 5 หลักปฏิบัติ ได้แก่ (1) **ฟังโดยไม่ด่วนตัดสิน** พักเกณฑ์ถูก-ผิดไว้ชั่วคราวเพื่อให้เด็กไว้วางใจเล่าความจริง (2) **ฟังความรู้สึกและความต้องการ** จับอารมณ์ที่ซ่อนอยู่เบื้องหลังคำบอกเล่าของเด็กและผู้ปกครอง (3) **สังเกตภาษากาย** อ่านสัญญาณจากน้ำเสียง สีหน้า แววตา การกอดอก หรือการบิ้มือ (4) **ฟังให้จับใจความได้จริง** ทวนและสะท้อนความรู้สึกเพื่อตรวจสอบความเข้าใจ และ (5) **ถามกลับด้วยความเคารพ** ไม่ซักไซ้เรื่องส่วนตัวเพื่อความอยากรู้ ทั้งนี้ ควรเริ่มต้นวางระบบในองค์กรจากกิจกรรมเล็ก ๆ ที่มีอยู่จริง (เช่น ค่ายศาสนา หรือรถรับส่งนักเรียน)
- **2. ระบบรับแจ้งเหตุและจริยธรรมองค์กร:**
    - **ห้ามสอบสวนกันเองและห้ามปกปิดเหตุ:** เมื่อพบหรือได้รับแจ้งเหตุความรุนแรงทางกายหรือการล่วงละเมิดทางเพศ บุคลากรในมัสยิดและโรงเรียน **ต้องไม่สอบปากคำเด็กซ้ำซ้อนด้วยตนเอง** (เพราะจะสร้างบาดแผลทางใจซ้ำและทำให้พยานหลักฐานเสียหาย) และต้องไม่ปกปิดเหตุเพื่อรักษาชื่อเสียงองค์กร แต่ต้องยึดหลัก **"การรายงานเหตุไม่ใช่การตัดสินความผิด"**
    - **การแต่งตั้งผู้ประสานงานและช่องทางส่งต่อ:** ควรแต่งตั้ง **Child Safeguarding Focal Point** ประจำหน่วยงานและกิจกรรม และส่งต่อเหตุร้ายแรงให้ผู้เชี่ยวชาญและทีมสหวิชาชีพตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา (ป.วิอาญา) ผ่าน **สายด่วนศูนย์ช่วยเหลือสังคม 1300** (ฟรี 24 ชั่วโมง) **LINE ESS Help Me** บ้านพักเด็กและครอบครัว (77 จังหวัด) หรือสายด่วน กสม. 1377 โดยหากผู้ถูกกล่าวหาเป็นผู้มีอิทธิพลในพื้นที่ ต้องเลือกช่องทางแจ้งเหตุภายนอกเพื่อความปลอดภัยของเด็กและผู้แจ้ง

- **3. พิธีปิดการอบรมและเป้าหมาย 3 ประการ:**
    - **เป้าหมาย 3 ประการในพื้นที่:** สรุปเป้าหมายสำคัญที่ผู้เข้าร่วมต้องนำไปขับเคลื่อน ได้แก่ (1) **การให้เด็กมีชีวิตอย่างปลอดภัย** ด้วยการขจัดจุดเสี่ยงทางกายภาพในพื้นที่ที่รับผิดชอบ (เช่น เสาไฟเปลือย ฝ้าเพดานชำรุด ห้องน้ำในมุมเปลี่ยว) ตามหะดีษที่ถือว่าการเอาสิ่งอันตรายออกจากทางสัญจรเป็นส่วนหนึ่งของความศรัทธา (2) **การส่งเสริมให้เด็กเติบโตและได้รับการพัฒนาจริยธรรม** ผ่านการทำความเข้าใจภูมิหลังด้วย "การฟังด้วยหัวใจ" และปรับพฤติกรรมเชิงบวกในฐานะผู้เยาว์ที่ต้องได้รับการแก้ไข มิใช่นักโทษที่ต้องถูกลงโทษให้เข็ดหลาบ และ (3) **การเคารพศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของเด็ก** โดยส่งเสริมการมีส่วนร่วม ระมัดระวังผลกระทบจากการถ่ายภาพ และยึดประโยชน์สูงสุดของเด็กเป็นอันดับแรก
    - **การสื่อสารสร้างการเปลี่ยนแปลงด้วยความหวัง:** ย้ำหน้าที่ในการกลับไปสื่อสารเพื่อสร้างการเปลี่ยนแปลงตามหลัก **อัลอัมร์ บิลมะอ์รูฟ วันนะฮ์ยุ อะนิลมุงกัร** (การเชิญชวนสู่ความดีและการยับยั้งความชั่ว) โดยไม่สิ้นหวังในตัวเด็กและระบบขององค์กร เพราะการสิ้นหวังเปรียบเสมือนการสิ้นหวังในความเมตตาของอัลลอฮ์ (ซ.บ.) พร้อมอัญเชิญโองการอัลกุรอาน (ซูเราะห์อัตเตาบะฮ์ อายะห์ที่ 105) และนำขอดุอาอ์เพื่อความสำเร็จในการทำงานอย่างจริงจัง

ส่วนที่ 3 ผลการประเมินผลสัมฤทธิ์และการนำไปใช้

3.1 ผลการวิเคราะห์แบบทดสอบความรู้ก่อนและหลังการอบรม (Pre-test / Post-test)

จากการวิเคราะห์แบบทดสอบความรู้จำนวน 10 ข้อ ของผู้เข้าอบรมก่อนการอบรม (53 ฉบับ) และหลังการอบรม (57 ฉบับ) พบว่าคะแนนเฉลี่ยภาพรวมเพิ่มขึ้นจาก **9.40 คะแนน** เป็น **9.63 คะแนน** (เพิ่มขึ้น 2.35 จุดร้อยละ) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานลดลงจาก 0.86 เป็น 0.62 แสดงถึงการกระจายตัวของคะแนนที่กระจุกตัวใกล้คะแนนเต็มมากขึ้น และสัดส่วนผู้ที่ได้คะแนนเต็ม 10 คะแนนเพิ่มขึ้นจาก **ร้อยละ 60.38 เป็นร้อยละ 70.18**

ข้อที่	ประเด็นที่วัดผล	ก่อนอบรม (53 ฉบับ)	หลังอบรม (57 ฉบับ)	การเปลี่ยนแปลง (จุดร้อยละ)
1	ความเท่าเทียมด้านสิทธิเด็กโดยไม่จำกัดสัญชาติ	100.00% (53)	100.00% (57)	0.00
2	สิทธิเด็กในการได้รับการคุ้มครองจากอันตราย	96.23% (51)	98.25% (56)	+2.02
3	**การจำแนกตัวอย่างความรุนแรงที่แอบแฝง**	**73.58% (39)**	**87.72% (50)**	**+14.13**
4	หน้าที่ของผู้ดูแลในการสร้างสภาพแวดล้อมที่ปลอดภัย	98.11% (52)	100.00% (57)	+1.89
5	การยึดประโยชน์สูงสุดของเด็กในการปฏิบัติ	100.00% (53)	100.00% (57)	0.00
6	การแต่งตั้งผู้รับผิดชอบด้านการคุ้มครองเด็กอย่างเป็นทางการ	86.79% (46)	89.47% (51)	+2.68
7	ความรับผิดชอบเมื่อไม่ได้เห็นเหตุการณ์โดยตรง	94.34% (50)	92.98% (53)	-1.36
8	**การมีหลักปฏิบัติสำหรับผู้ใหญ่เป็นส่วนหนึ่งของนโยบาย**	**90.57% (48)**	**98.25% (56)**	**+7.68**
9	ความจำเป็นที่องค์กรต้องมีนโยบายคุ้มครองเด็ก	100.00% (53)	96.49% (55)	-3.51
10	การอบรมเจ้าหน้าที่ทุกคนเพื่อสนับสนุนการคุ้มครองเด็ก	100.00% (53)	100.00% (57)	0.00

การวิเคราะห์ผลรายข้อ:

- **พัฒนาการที่โดดเด่น:** ข้อ 3 (การจำแนกความรุนแรงที่แอบแฝง เช่น การละเลยและการบีบคั้นทางอารมณ์) มีสัดส่วนการตอบถูกเพิ่มขึ้นมากที่สุดถึง **14.13 จุดร้อยละ** รองลงมาคือ ข้อ 8 (หลักปฏิบัติสำหรับผู้ใหญ่ที่ทำงานกับเด็ก) เพิ่มขึ้น **7.68 จุดร้อยละ**
- **ประเด็นที่ควรทบทวน:** แม้ข้อ 3 จะพัฒนาขึ้นมากที่สุด แต่ยังคงเป็นข้อที่มีอัตราการตอบถูกต่ำที่สุดหลังอบรม (ร้อยละ 87.72) เช่นเดียวกับข้อ 6 (การแต่งตั้งผู้รับผิดชอบอย่างเป็นทางการ ร้อยละ 89.47) ส่วนข้อ 7 และข้อ 9 ที่ลดลงเล็กน้อยเป็นผลจากโครงสร้างประโยคปฏิเสธในข้อคำถามซึ่งควรปรับเป็นโจทย์เชิงสถานการณ์ในการอบรมครั้งต่อไป

3.2 ผลการประเมินประโยชน์จากการอบรมและการนำไปใช้จริง

จากการประเมินของผู้เข้าร่วมจำนวน 58 ฉบับ (ระดับคะแนน 1–5) พบว่าคะแนนเฉลี่ยรวมทุกด้านอยู่ที่ **4.46 คะแนน** (ระดับมากถึงมากที่สุด)

ข้อที่	ประเด็นการประเมิน	ผู้ให้คะแนน	ค่าเฉลี่ย (เต็ม 5)	S.D.	ระดับมาก–มากที่สุด
1	เห็นประเด็นที่ควรปรับปรุงในงานดูแลเด็ก	57	4.33	0.72	49 คน (86.0%)
2	เห็นว่าแนวทางคุ้มครองเด็กปรับใช้กับมัสยิด/สถานศึกษาได้	58	4.62	0.59	55 คน (94.8%)
3	ได้ทบทวนมุมมองและวิธีปฏิบัติต่อเด็กผ่านกิจกรรม	58	4.60	0.56	56 คน (96.6%)
4	**เห็นวิธีรับมือสถานการณ์เสี่ยงชัดขึ้นจากกรณีศึกษา**	**58**	**4.59**	**0.53**	**57 คน (98.3%)**
5	ระบุสิ่งที่จะนำไปสื่อสารและปรับใช้ได้ชัดเจน	58	4.52	0.57	56 คน (96.6%)
6	มั่นใจว่าจะเริ่มดำเนินการได้ภายใน 1 เดือน	57	4.07	0.88	44 คน (77.2%)

แผนการนำไปใช้และความต้องการการสนับสนุน (ข้อมูลเชิงคุณภาพ):

1. **สิ่งที่ตั้งใจนำไปปฏิบัติ 5 ด้าน:** (1) การจัดประชุมถ่ายทอดความรู้แก่เพื่อนครู ผู้บริหาร ผู้ปกครอง และสัปบุรุษ (2) การจัดทำนโยบายคุ้มครองเด็ก ตั้งทีมรับผิดชอบ และประเมินความเสี่ยงกิจกรรม (3) การปรับวิธีฟังเด็กโดยไม่ตัดสินและการใช้วินัยเชิงบวก (4) การจัดทำแบบฟอร์มขอความยินยอมและกติกาการถ่ายภาพเด็ก และ (5) การจัดค่ายเยาวชนและกองทุนช่วยเหลือเด็กเปราะบางในชุมชน
2. **ปัจจัยหน่วงในการเริ่มต้น:** ผู้ตอบร้อยละ 22.8 ให้คะแนนความมั่นใจในการเริ่มงานภายใน 1 เดือนในระดับปานกลางถึงน้อย โดยระบุเงื่อนไขเชิงโครงสร้างว่าต้องรอการอนุมัติหรือแนวทางจากคณะกรรมการมัสยิดและผู้บริหารสถานศึกษาก่อน
3. **การสนับสนุนที่ต้องการ:** ต้องการให้คณะวิทยากรลงพื้นที่ช่วยอบรมขยายผลในหน่วยงาน จัดตั้งช่องทางที่ปรึกษาออนไลน์ (เช่น กลุ่ม LINE) เพื่อซักถามข้อกฎหมายและการตั้งทีม รวมถึงสนับสนุนสื่อรณรงค์ทั้งสิ่งพิมพ์และดิจิทัล

ส่วนที่ 4 ข้อค้นพบสำคัญและข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติการ

4.1 ข้อค้นพบจากการถอดบทเรียน

1. **ความสอดคล้องทางคุณค่าเป็นกุญแจสู่การยอมรับ:** การเชื่อมโยงสิทธิเด็กสากลเข้ากับหลักตัรบียะฮ์ เจตนารมณ์แห่งบทบัญญัติอิสลาม และซุนนะห์ของท่านนบี ช่วยให้ผู้นำศาสนาและครูผู้สอนเกิดความตระหนักรู้และยอมรับแนวปฏิบัติได้โดยไม่รู้สึกขัดแย้งกับหลักศาสนา
2. **การเรียนรู้ผ่านกรณีศึกษาสร้างผลกระทบสูงสุด:** การจำลองสถานการณ์จริงในบริบทมัสยิด ค่ายศาสนา หอพัก และการถ่ายทำสื่อ ช่วยให้ผู้ปฏิบัติงานมองเห็นความเสี่ยงที่เคยมองข้าม (เช่น การถ่ายภาพระดมทุน หรือระบบพี่เลี้ยงค่าย) ได้อย่างชัดเจนถึงร้อยละ 98.3
3. **ข้อจำกัดเชิงโครงสร้างการบริหาร:** การขับเคลื่อนนโยบายคุ้มครองเด็กในระดับพื้นที่จำเป็นต้องได้รับความเห็นชอบจากผู้มีอำนาจตัดสินใจสูงสุดขององค์กร (อิหม่าม คณะกรรมการมัสยิด และผู้อำนวยการโรงเรียน) จึงจะเกิดการเปลี่ยนแปลงเชิงสถาบันได้จริง

4.2 ข้อเสนอแนะเชิงระบบและการติดตามผลระยะต่อไป

1. **ระดับมัสยิดและสถานศึกษาอิสลาม:**
    - **เริ่มต้นจากกิจกรรมจริง:** ใช้กิจกรรมการจัดค่าย ทัศนศึกษา หรือการดูแลหอพัก เป็นจุดเริ่มต้นในการทำ Risk Matrix ก่อนขยายผลสู่การประกาศใช้นโยบายคุ้มครองเด็กฉบับเต็มขององค์กร
    - **คัดกรองและแต่งตั้งผู้รับผิดชอบ:** กำหนดมาตรการตรวจสอบประวัติอาชญากรรมของบุคลากรและอาสาสมัคร แต่งตั้งผู้ประสานงานคุ้มครองเด็ก (Child Safeguarding Focal Point) และจัดทำแบบฟอร์มขอความยินยอม 2 ชั้นสำหรับงานประชาสัมพันธ์
    - **ปรับปรุงสภาพแวดล้อมทางกายภาพ:** สำรวจและแก้ไขจุดเสี่ยงในพื้นที่ เช่น ระบบไฟฟ้า ฝ้าเพดาน แสงสว่าง และห้องน้ำในมุมอับสายตา
2. **ระดับหน่วยงานภาคีเครือข่าย (โครงการระยะที่ 1: ตุลาคม 2569 – มีนาคม 2570):**
    - **การติดตามผลเชิงรุกใน 1 เดือน:** ทีมวิชาการควรติดตามความคืบหน้าของหน่วยงานนำร่องใน 4 กิจกรรมหลัก ได้แก่ การประชุมถ่ายทอดความรู้ การทบทวนมาตรการถ่ายภาพ การตั้งทีมคุ้มครองเด็ก และการเปิดช่องทางรับฟังเด็ก
    - **การจัดตั้งศูนย์ให้คำปรึกษา:** เปิดช่องทางออนไลน์เพื่อให้คำปรึกษาด้านกฎหมาย ขั้นตอนการส่งต่อรายกรณี และการจัดทำระเบียบภายในองค์กร

- **การพัฒนาหลักสูตรออนไลน์:** นำบทเรียนจากการอบรมครั้งนี้ไปพัฒนาเป็นหลักสูตรเรียนรู้ออนไลน์ในปี พ.ศ. 2570 โดยเพิ่มแบบฝึกหัดเชิงสถานการณ์ในหัวข้อ **“การจำแนกความรุนแรงที่แอบแฝง”** และ **“บทบาทของผู้รับผิดชอบด้านการคุ้มครองเด็ก”** เพื่ออุดช่องว่างที่พบจากการประเมินผล

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก: กำหนดการประชุมเชิงปฏิบัติการ

เรื่อง แนวปฏิบัติเพื่อการส่งเสริมสิทธิและการคุ้มครองเด็กตามหลักการอิสลาม สำหรับมัสยิดและสถานศึกษาอิสลามในพื้นที่กรุงเทพมหานคร
วันอาทิตย์ที่ 8 – วันอังคารที่ 10 พฤศจิกายน 2569 ณ โรงแรมอัล มีรอซ รามคำแหง ซอย 5 กรุงเทพมหานคร

วันอาทิตย์ที่ 8 พฤศจิกายน 2569

- **08.00 – 08.30 น.** ลงทะเบียน และทำแบบทดสอบก่อนการอบรม (Pre-test)
- **08.30 – 08.45 น. พิธีเปิดการประชุม** โดย **อิหม่ามอาหะหมัด ขามเทศทอง** ประธานคณะกรรมการอิสลามประจำกรุงเทพมหานคร
- **08.45 – 09.30 น. กล่าวปาฐกถานำ:** หลักตัรบียะฮ์และการคุ้มครองเด็กตามหลักอิสลาม โดย **ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.อับดุลเลาะ หนุ่มสุข** รองประธานคณะผู้ทรงคุณวุฒิจุฬาราชมนตรี
- **09.30 – 11.00 น. บรรยาย:** สิทธิเด็กและการคุ้มครองเด็กในบริบทชุมชนมุสลิมนานาชาติและสังคมไทย โดย **ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุชาติ เศรษฐมาลินี** กรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ
- **11.00 – 11.15 น.** พักรับประทานอาหารว่าง
- **11.15 – 12.30 น. บรรยาย:** การส่งเสริมสิทธิและการคุ้มครองเด็ก และบทบาทองค์กรศาสนาในการขับเคลื่อนการส่งเสริมสิทธิและคุ้มครองเด็ก โดย **รองศาสตราจารย์อภิญญา เวชยชัย** ประธานคณะอนุกรรมการพัฒนามาตรการ กลไกเพื่อการสงเคราะห์และคุ้มครองสวัสดิภาพเด็กภายใต้คณะกรรมการคุ้มครองเด็กแห่งชาติ
- **12.30 – 13.45 น.** พักรับประทานอาหารกลางวัน และปฏิบัติศาสนกิจ
- **13.45 – 15.45 น. กิจกรรมเชิงปฏิบัติการ:** เรียนรู้สิทธิเด็ก และการคุ้มครองเด็กจากอันตรายและความรุนแรง โดย **คุณปริญญา บุญฤทธิ์ฤทัยกุล** เจ้าหน้าที่คุ้มครองเด็ก องค์การยูนิเซฟประเทศไทย
- **15.45 – 16.00 น.** พักรับประทานอาหารว่าง

- **16.00 – 17.00 น. บรรยาย:** พ.ร.บ.คุ้มครองเด็ก ประโยชน์สูงสุดของเด็ก มาตรฐานขั้นต่ำในการดูแลเด็ก ระบบและกลไกการคุ้มครองเด็ก โดย **คุณวาเลนไทน์ ศรสีทอง** ผู้อำนวยการกลุ่มการคุ้มครองและพิทักษ์สิทธิ กรมกิจการเด็กและเยาวชน กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์
- **17.00 – 17.15 น.** สรุปกิจกรรมวันที่ 1

วันจันทร์ที่ 9 พฤศจิกายน 2569

- **08.30 – 09.00 น.** ทบทวนกิจกรรมวันที่ 1 และตอบข้อซักถาม โดย **อาจารย์ ดร.วรพงษ์ เจริญวงษ์** และ **คุณปริญญา บุญฤทธิ์ฤทัยกุล**
- **09.00 – 10.30 น. บรรยายและฝึกปฏิบัติ:** เข้าใจพัฒนาการเด็กและการสนับสนุนทางจิตสังคมเบื้องต้น (MHPSS) โดย **รองศาสตราจารย์ ดร.อาดัม นีละไพจิตร** สถาบันราชสุดา คณะแพทยศาสตร์โรงพยาบาลรามาธิบดี มหาวิทยาลัยมหิดล
- **10.30 – 10.45 น.** พักรับประทานอาหารว่าง
- **10.45 – 12.00 น. บรรยายและฝึกปฏิบัติ:** การสังเกตและคัดกรองปัญหาด้านจิตใจเด็กเบื้องต้น โดย **รองศาสตราจารย์ ดร.อาดัม นีละไพจิตร** สถาบันราชสุดา คณะแพทยศาสตร์โรงพยาบาลรามาธิบดี มหาวิทยาลัยมหิดล
- **12.00 – 13.15 น.** พักรับประทานอาหารกลางวัน และปฏิบัติศาสนกิจ
- **13.15 – 15.00 น. บรรยายและฝึกปฏิบัติ:** การป้องกันและลดความเสี่ยงต่อเด็กในมัสยิดและสถานศึกษาอิสลาม (Safeguarding) โดย **คุณพงศธร จันทร์แก้ว** นักสังคมสงเคราะห์รับอนุญาต และนักสังคมสงเคราะห์ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา (ป.วิอาญา)
- **15.00 – 15.15 น.** พักรับประทานอาหารว่าง
- **15.15 – 16.45 น. ฝึกปฏิบัติ:** การจัดการความเสี่ยงและออกแบบมาตรการที่ปลอดภัย (ต่อ) โดย **คุณพงศธร จันทร์แก้ว**
- **16.45 – 17.00 น.** สรุปกิจกรรมวันที่ 2

วันอังคารที่ 10 พฤศจิกายน 2569

- **08.30 – 09.00 น.** ทบทวนกิจกรรมวันที่ 2 และตอบคำถามจากโพสต์อิท โดย **อาจารย์ ดร.วรพงษ์ เจริญวงษ์** และ **คุณพงศธร จันทร์แก้ว**
- **09.00 – 10.45 น. บรรยายและฝึกปฏิบัติ:** กลไกการแจ้งเหตุ การจัดการภายใน และการส่งต่อรายกรณี โดย **คุณพงศธร จันทร์แก้ว** นักสังคมสงเคราะห์รับอนุญาต และนักสังคมสงเคราะห์ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา (ป.วิอาญา)
- **10.45 – 11.00 น.** พักรับประทานอาหารว่าง
- **11.00 – 12.00 น. กิจกรรมเชิงปฏิบัติการ:** ทบทวนบทเรียนและเชื่อมโยงสู่การนำไปใช้ในพื้นที่ (Reflection and Debriefing: การฟังด้วยหัวใจ) โดย **อาจารย์ ดร.ไลลา หริ่มเพ็ง** สาขาวิชาศาสนาและจริยศาสตร์เพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน คณะสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล
- **12.00 – 12.30 น.** ทำแบบทดสอบหลังการอบรม (Post-test) ประเมินผล มอบวุฒิบัตร และ **กล่าวปิดการอบรม** โดย **อาจารย์ ดร.วรพงษ์ เจริญวงษ์** รองหัวหน้าภาควิชามนุษยศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล
- **12.30 น.** รับประทานอาหารกลางวัน และเดินทางกลับ

ภาคผนวก ข: บันทึกสาระการบรรยายของคณะวิทยากร

1. พิธีเปิดการประชุม

- **วิทยากร:** นายอาหะหมัด ขามเทศทอง ประธานคณะกรรมการอิสลามประจำกรุงเทพมหานคร
- **รายละเอียดสาระการบรรยาย:**
    - **บทบาทของสถาบันอิสลามในกรุงเทพมหานคร:** มัสยิด โรงเรียนตาดีกา ศูนย์อบรมศาสนาอิสลามภาคฟัรฏูอีน และโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม เป็นหัวใจสำคัญของชุมชนในการบ่มเพาะลูกหลานให้เติบโตขึ้นเป็นมุมินผู้ศรัทธา อย่างไรก็ตาม กรุงเทพมหานครเป็นเมืองหลวงที่มีพลวัตทางสังคมสูง เด็กและเยาวชนต้องเผชิญความเสี่ยงรอบด้าน ทั้งภัยคุกคามจากโลกออนไลน์ ปัญหายาเสพติด ความรุนแรง และความเปราะบางทางสุขภาพจิต
    - **เด็กในฐานะ "อะมานะฮ์" (ของฝากอันล้ำค่า):** ในทัศนะของอิสลาม เด็กทุกคนคือความไว้วางใจที่พระผู้เป็นเจ้าทรงมอบหมายให้ผู้ใหญ่ดูแล การที่ผู้ปกครองส่งบุตรหลานเข้ามาเรียนรู้ในมัสยิดและสถานศึกษาจึงเป็นความไว้วางใจอันยิ่งใหญ่ ผู้บริหารและครูจึงไม่ได้มีหน้าที่เพียงการถ่ายทอดวิชาความรู้ แต่ต้องสร้าง **"พื้นที่ปลอดภัย"** ปกป้องคุ้มครองเด็กทั้งทางร่างกาย จิตใจ และความศรัทธา ผ่านการบูรณาการหลักการศาสนาเข้ากับทักษะการปฐมพยาบาลทางจิตใจ (PFA) การประเมินความเสี่ยง และระบบส่งต่อที่ถูกต้องตามกรอบกฎหมาย

2. ปาฐกถานำ: หลักตัรบียะฮ์และการคุ้มครองเด็กตามหลักอิสลาม

- **วิทยากร:** ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.อับดุลเลาะ หนุ่มสุข รองประธานคณะผู้ทรงคุณวุฒิ จุฬาราชมนตรี
- **รายละเอียดสาระการบรรยาย:**
    - **หลักตัรบียะฮ์ (การขัดเกลาและหล่อหลอมอย่างรอบด้าน):** อธิบายว่าตัรบียะฮ์ไม่ใช่เพียงการเลี้ยงดูทางกายภาพ แต่เป็นการพัฒนามนุษย์ทุกมิติที่สอดคล้องกับกรอบสิทธิเด็กของสหประชาชาติ บนฐานคิดทางศาสนา 4 ประการ ได้แก่
        1. **ฟิตเราะห์ (Fitrah):** เด็กเกิดมาบนธรรมชาติอันบริสุทธิ์พร้อมรับความเชื่อในพระเจ้าและสิ่งที่ดีงาม อ้างอิงหะดีษที่ระบุว่าบิดามารดาเป็นผู้ใกล้ชิดและมีอิทธิพลในการชักนำเด็กให้คงอยู่หรือเบี่ยงเบนจากธรรมชาตินั้น

2. **อะมานะฮ์ (Amanah):** เด็กเป็นความไว้วางใจจากอัลลอฮ์ที่ครอบครัวและสังคมมีหน้าที่ดูแลและอบรมสั่งสอน
3. **เนียมะห์ (Ni'mah):** เด็กเป็นความโปรดปรานจากพระเจ้า จึงสมควรได้รับการดูแลด้วยความรัก ความเมตตา และการทะนุถนอม
4. **มัสอูลียะห์ (Mas'uliyyah):** ผู้ดูแลมีความรับผิดชอบทั้งทางสังคมและศาสนาต่อการกระทำที่ละเมิดสิทธิเด็ก และจะถูกสอบสวนต่อหน้าอัลลอฮ์ในวันอาคิเราะห์ โดยอ้างอิงหลักการในอัลกุรอานที่สั่งให้ผู้ศรัทธาปกป้องตนเองและครอบครัวให้พ้นจากไฟนรก

- **เจตนารมณ์แห่งบทบัญญัติอิสลาม (มะกอศิด อัชชะรีอะฮ์) กับการคุ้มครองประโยชน์พื้นฐาน 5 ด้าน:**
    1. *การคุ้มครองศาสนา:* ปลูกฝังหลักศรัทธาและคุณธรรมเพื่อให้เด็กเติบโตในแนวทางที่ถูกต้อง
    2. *การคุ้มครองชีวิตและความปลอดภัย:* คุ้มครองชีวิตตั้งแต่เด็กอยู่ในครรภ์ โดยมีข้อห้ามที่เข้มงวดเรื่องการทำแท้งและการทำลายชีวิต
    3. *การคุ้มครองสติปัญญา:* เด็กมีสิทธิได้รับการศึกษาทั้งศาสนาและสามัญ การกระทำที่ทำให้เด็กหลุดออกจากระบบการศึกษาถือเป็นการละเมิดสิทธิขั้นพื้นฐาน พร้อมยกกรณีการแต่งงานในวัยเด็กที่ต้องพิจารณาอย่างรอบคอบว่าจะกระทบต่อโอกาสทางการศึกษาและอนาคตของเด็กหรือไม่
    4. *การคุ้มครองครอบครัวและวงศ์ตระกูล:* การระบุบิดาและนามสกุลที่ชัดเจนเพื่อรักษาสายตระกูล และพิจารณาประเด็นทางฟิกฮ์เพื่อคุ้มครองเด็กที่เกิดนอกสมรส
    5. *การคุ้มครองทรัพย์สิน:* ต้องพิทักษ์ทรัพย์สินและผลประโยชน์ของเด็กกำพร้าที่ยังไม่บรรลุนิติภาวะอย่างเคร่งครัด การนำทรัพย์สินส่วนของเด็กไปใช้ในเรื่องอื่น—แม้กระทั่งนำไปทำบุญ—เป็นสิ่งที่ทำไม่ได้ และถือเป็นบาปใหญ่หากล่วงละเมิดทรัพย์สินเด็กกำพร้า
- **สิทธิในการอยู่รอด พัฒนาการ และแบบอย่างจากซุนนะห์ของท่านนบี (ซ.ล.):**
    - *โภชนาการและสุขภาพ:* เด็กมีสิทธิได้รับนมมารดาจนถึงอายุ 2 ขวบ (โดยวิทยากรใช้คำว่า **"วาญิบ"** เพื่อเน้นย้ำความสำคัญของหน้าที่นี้) ได้รับวัคซีน

และการรักษาพยาบาล รวมถึงการจัดสภาพแวดล้อมในโรงเรียนให้ปลอดภัย เช่น การห้ามจำหน่ายน้ำสีและอาหารขยะ

- *การปฏิเสธความรุนแรงทางกายและวาจา:* ชี้ให้เห็นว่าความรุนแรงทางวาจาสร้างบาดแผลในใจเด็กได้ไม่แพ้การทำร้ายร่างกาย อ้างอิงหะดีษเรื่องการสอนลูกละหมาดเมื่ออายุ 7 ขวบ และการตีเมื่ออายุ 10 ขวบว่าเป็นมาตรการเชิงสัญลักษณ์ที่มีกฎเกณฑ์เคร่งครัดและห้ามทำด้วยความโกรธ โดยย้ำข้อเท็จจริงทางประวัติศาสตร์ว่า **ท่านนบีมุฮัมมัด (ซ.ล.) ไม่เคยตีภรรยา คนรับใช้ หรือเด็กเลยแม้แต่ครั้งเดียว**
- *การแยกที่นอนเพื่อป้องกันภัยทางเพศ:* เน้นย้ำคำสั่งของท่านนบีให้แยกที่นอนเด็กเมื่ออายุ 7–10 ปี โดยเชื่อมโยงกับความเสี่ยงของการล่วงละเมิดทางเพศในหมู่ญาติพี่น้องหากปล่อยให้เด็กนอนรวมเตียงหรือห้องเดียวกัน
- *แบบอย่างการให้เกียรติและสอนเด็กอย่างอ่อนโยน:* ยกตัวอย่างซุนนะห์สำคัญ 4 ประการ ได้แก่ (1) ท่านนบีลดการอ่านซูเราะห์ในละหมาดให้สั้นลงเมื่อได้ยินเสียงเด็กร้องไห้เพราะกังวลว่ามารดาของเด็กจะเป็นห่วง (2) ท่านนบีขออนุญาตเด็กชายที่นั่งอยู่ทางขวาก่อนที่จะส่งเครื่องดื่มให้ผู้ใหญ่ที่นั่งอยู่ทางซ้าย และเมื่อเด็กไม่ยอมสละสิทธิ์ ท่านก็ส่งแก้วน้ำให้เด็กก่อน (3) เมื่อหลานของท่านนบีเดินเข้ามาระหว่างการคุตบะห์ ท่านได้ลงจากมิมบัรไปอุ้มเด็กด้วยความรัก และ (4) ท่านอนัส บิน มาลิก เล่าว่าตลอดเวลาที่รับใช้ท่านนบี ท่านไม่เคยซักไซ้ตำหนิเด็กซ้ำ ๆ ว่าเหตุใดจึงทำหรือไม่ทำสิ่งนั้น และทรงสอนเด็กที่หยิบอาหารไม่เป็นระเบียบด้วยความสุภาพให้กล่าวบิสมิลลาห์และรับประทานอาหารตรงหน้า
- *เป้าหมายสูงสุด:* การสร้างพลเมืองที่ดี (**มุวาฏินศอลิฮีน**) ที่มีคุณธรรมทั้งในชีวิตส่วนตัว ครอบครัว และสังคม และทำให้มัสยิดเป็นพื้นที่ที่เป็นมิตรกับเด็กในทุกวัน ไม่ใช่เฉพาะวันศุกร์

3. สิทธิมนุษยชน สิทธิเด็ก และบทบาทขององค์กรศาสนา

- **วิทยากร:** ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุชาติ เศรษฐมาลินี กรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ (กสม.)
- **รายละเอียดสาระการบรรยาย:**
    - **บทบาทของ กสม. และกรณีศึกษาในชุมชนมุสลิม:** อธิบายโครงสร้างของ กสม. ตามรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2560 (กรรมการ 7 คน วาระ 7 ปี) และยกตัวอย่างเรื่องร้องเรียนที่เกี่ยวข้องกับมุสลิม เช่น การประสานงานลดระดับเสียงลำโพงมัสยิดในภูเก็ตและ

กรุงเทพฯ การวินิจฉัยว่าการรับรองฮาลาลชอบด้วยกฎหมายตาม พ.ร.บ.การบริหารองค์กรศาสนาอิสลาม พ.ศ. 2540 การแก้ไขระเบียบห้ามนักศึกษาแพทย์และพยาบาลสวมฮิญาบ (รวมถึงแนวทางการฆ่าเชื้อฮิญาบในห้องผ่าตัดของโรงพยาบาลยะลา) และการแก้ไขป้ายรับสมัครงานที่เลือกปฏิบัติต่อมุสลิม

- **ความเหมือนและความต่างระหว่างสิทธิมนุษยชนกับหลักอิสลาม:** ทั้งสองกรอบมุ่งพิทักษ์ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ แต่ต่างกันที่แหล่งรับรองสิทธิ (กฎหมายและกติการะหว่างประเทศกับบทบัญญัติจากอัลลอฮ์) อ้างอิง **อัลกุรอาน ซูเราะห์อัลฮุญุรอต อายะห์ที่ 13** ว่ามนุษย์ทุกชนชาติและสีผิวเท่าเทียมกัน วัดความประเสริฐที่ความยำเกรง (ตักวา) รวมถึงยกตัวอย่างที่ท่านนบียืนขึ้นให้เกียรติศพชาวยิวพร้อมตรัสว่า *"เขาไม่ใช่มนุษย์หรือ"* การห้ามทำร้ายเด็ก สตรี และเชลยในสงคราม และ **หะดีษกุดซี** ที่ห้ามการอธรรมกดขี่กันโดยเตือนให้ระวังคำวิงวอนของผู้ถูกกดขี่ซึ่งไม่มีม่านกั้นระหว่างคำขอนั้นกับอัลลอฮ์
- **สถานการณ์ความรุนแรงและสุขภาพจิตเด็กในสถานศึกษา:**
    - เปิดเผยข้อมูลเรื่องร้องเรียนผ่านช่องทางร่วมระหว่าง กสม. และยูนิเซฟ ซึ่งมีเรื่องเข้ามาถึง **300–400 เรื่องภายในเดือนเดียว** เช่น กรณีครูถอดกางเกงพละนักเรียนชาย ม.6 หัวหน้าปกครองใช้แก้วกาแฟปานักเรียนหญิง ม.5 การบิดแขนนักเรียนซ้ำ ๆ จนหมดสติต้องส่งโรงพยาบาล การบังคับวิดพื้น 50–100 ครั้ง เดินเป็ด ตัดผม/ตัดเสื้อผ้า ประจานหน้าเสาธง และห้ามเด็กป่วยพบแพทย์
    - เปิดเผยผลวิจัยสุขภาพจิตนักเรียนในโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม 10 แห่งในจังหวัดปัตตานี (กลุ่มตัวอย่างกว่า 800 คน) พบว่าในช่วง 1 เดือนที่ผ่านมา มีนักเรียน **145 คน (เกือบ 17%) มีความคิดอยากตายหรือไม่อยากมีชีวิตอยู่** และเมื่อถามตลอดช่วงชีวิตพบสูงถึง **23–24% (กว่า 200 คน)**
- **ข้อกำหนดทางกฎหมายและคำสอนของนักปราชญ์อิสลาม:**
    - ย้ำว่ากฎหมายไทยห้ามการตีเด็กทั้งในบ้าน โรงเรียน และสถานสงเคราะห์ รวมถึง กสม. ได้เสนอให้กระทรวงศึกษาธิการห้ามครูนำเด็กไปทำคอนเทนต์ออนไลน์ที่ละเมิดความเป็นส่วนตัว ซึ่งอาจมีโทษถึงขั้นตัดสิทธิ์ใบอนุญาตประกอบวิชาชีพ
    - อ้างอิงคำสอนของ **อิหม่ามอัลฆอซาลี** ที่เปรียบหัวใจเด็กเหมือนอัญมณีที่บริสุทธิ์อยู่ในความไว้วางใจของพ่อแม่และครู พร้อมเตือนว่าการลงโทษรุนแรง

และตำหนิซ้ำซากจะทำให้เด็กชินชา สูญเสียความมั่นใจ และหันไปโกหกเพื่อเอาตัวรอด

- **แนวทางสร้างมัสยิดและโรงเรียนปลอดภัย (5 ประเด็นตรวจสอบ):**
  - เสนอให้เปลี่ยนจากการใช้อำนาจที่สร้างความกลัวไปสู่ความเข้าใจ และให้สถาบันยึดหลัก **"สวัสดิภาพของเด็กต้องมาก่อนชื่อเสียงขององค์กร"** โดยตรวจสอบ 5 ประการ คือ (1) มีนโยบายคุ้มครองเด็กหรือไม่ (2) มีผู้รับผิดชอบชัดเจนหรือไม่ (3) มีจรรยาบรรณและมาตรฐานขั้นต่ำหรือไม่ (4) บุคลากรผ่านการอบรมหรือไม่ และ (5) มีช่องทางร้องเรียนที่ปลอดภัยและรักษาความลับหรือไม่
  - เน้นย้ำว่า **"การรายงานเหตุไม่ใช่การตัดสินความผิด"** เมื่อเด็กเปิดเผยเหตุ ผู้ใหญ่ต้องรับฟังด้วยความตั้งใจ รักษาความลับ และส่งต่อให้ผู้เชี่ยวชาญ (เช่น สายด่วน พม. 1300 หรือ กสม. 1377) โดยห้ามสอบสวนกันเอง

4. การทำความเข้าใจเด็กและการทำงานกับครอบครัวและชุมชน

- **วิทยากร:** รองศาสตราจารย์อภิญญา เวชยชัย ประธานคณะอนุกรรมการพัฒนามาตรการ กลไกเพื่อการสงเคราะห์และคุ้มครองสวัสดิภาพเด็ก ภายใต้คณะกรรมการคุ้มครองเด็กแห่งชาติ
- **รายละเอียดสาระการบรรยาย:**
  - **ความแตกต่างระหว่าง "ความสงสาร" กับ "ความเห็นอกเห็นใจ":** การช่วยเหลือที่ตั้งต้นจากความสงสารมักจบลงที่การบริจาคเงินหรือสิ่งของชั่วคราว ซึ่งทำให้เด็กเกิดความคาดหวังในการพึ่งพิง แต่การช่วยเหลือด้วยความเห็นอกเห็นใจต้องสืบค้นประวัติชีวิตและสภาพแวดล้อมของเด็ก
  - **กรณีศึกษาเด็กทำร้ายสัตว์และบาดแผลทางความผูกพัน:** ยกกรณีเด็กประถมที่ควักลูกตาแมว 5 ตัวจนตาย ซึ่งครูและผู้ปกครองกดดันให้ไล่ออก แต่เมื่อนักสังคมสงเคราะห์ลงพื้นที่เยี่ยมบ้านพบว่า พ่อแยกทางกับแม่ตั้งแต่ตั้งครรภ์ แม่ยากจนและต้องย้ายที่ฝากเลี้ยงเด็กถึง **11 ครั้งใน 12 เดือนแรก** ทำให้เด็กขาดความผูกพันที่มั่นคง (Attachment) ต่อมาเมื่อแม่แต่งงานใหม่ พ่อเลี้ยงได้ทำร้ายเด็กอย่างรุนแรงโดยแม่ไม่กล้าปกป้อง พฤติกรรมก้าวร้าวของเด็กจึงเป็นการระบายความอัดอั้นจากการถูกกระทำซ้ำซาก
  - **โมเดล "เด็กบนต้นไม้":** เปรียบเทียบเด็กในโรงเรียนออกเป็น 3 กลุ่ม ได้แก่

1. *เด็กโคนต้นไม้:* ปีนขึ้นไปไม่ได้เนื่องจากข้อจำกัดส่วนตัวหรือครอบครัว มักถูกตีตราว่าเป็นตัวปัญหา
2. *เด็กปลายยอด:* เด็กเรียนเก่งที่ครูจดจำได้ แต่ก็อาจตกลงมาได้เมื่อเผชิญวิกฤตชีวิตหากขาดทักษะชีวิต
3. *เด็กค้างอยู่กลางต้น:* เป็นกลุ่มใหญ่ที่สุดในโรงเรียนที่ผู้ใหญ่มักมองข้ามเพราะไม่ก่อปัญหาให้เห็นชัด แต่มีความเปราะบางสูง การวางระบบดูแลจึงต้องครอบคลุมเด็กทุกกลุ่มบนต้นไม้

- **การเชื่อมเครือข่ายชุมชนสู่ทีมสหวิชาชีพและระบบป้องกัน 2 ระดับ:**
  - ชุมชนมุสลิมมีต้นทุนทางสังคมสูงทั้งอิหม่าม ครู ผู้ดูแลหอพัก และกลุ่มมามาในโรงเรียนประจำ ซึ่งควรเปิดบ้านสร้างความสัมพันธ์ล่วงหน้ากับหน่วยงานในพื้นที่ เช่น บ้านพักเด็กและครอบครัวกรุงเทพมหานคร อาสาสมัครสาธารณสุข (อสม./อสส.) อาสาสมัครพัฒนาสังคม (อพม.) และทีมสหวิชาชีพ (แพทย์ นักจิตวิทยา นักสังคมสงเคราะห์ พนักงานสอบสวน)
  - ดำเนินงานควบคู่ 2 ระดับ คือ **Child Safeguarding** (การป้องกันเชิงระบบในโรงเรียน เช่น การกำหนดกฎห้ามครูอยู่กับเด็กต่างเพศตามลำพังในพื้นที่ปิด และการสอนเด็กเรื่องขอบเขตของร่างกาย) และ **Child Protection** (การใช้กลไกกฎหมายเยียวยาเฉพาะราย ดังกรณีศึกษาครูสังเกตเห็นเด็กสวมผ้าพันคอปิดรอยกัดดูดจนนำไปสู่การช่วยเหลือเด็กสองพี่น้องจากการล่วงละเมิดทางเพศ)

5. กิจกรรมเรียนรู้สิทธิเด็กและการสังเกตความรุนแรง

- **วิทยากร:** คุณปริญญา บุญฤทธิ์ฤทัยกุล เจ้าหน้าที่คุ้มครองเด็ก องค์การยูนิเซฟ ประเทศไทย
- **รายละเอียดสาระการบรรยายและกิจกรรม:**
  - **อนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็ก (CRC) 54 ข้อ:** ทบทวนผ่านกิจกรรม CRC Bingo โดยจำแนกสิทธิออกเป็น 4 ด้าน ได้แก่ สิทธิในการมีชีวิตรอด การพัฒนา การคุ้มครอง และการมีส่วนร่วม เน้นย้ำมาตราสำคัญ อาทิ ข้อ 2 (การไม่เลือกปฏิบัติ) ข้อ 3 (ประโยชน์สูงสุดของเด็ก) ข้อ 7 และ 10 (สิทธิในชื่อ สัญชาติ และการอยู่ร่วมกับครอบครัว) ข้อ 15 (สิทธิในการรวมกลุ่มและสภาเด็ก) ข้อ 24 และ 29 (สุขภาพและการศึกษาที่รวมถึง

ทักษะชีวิต) ข้อ 33–36 (การคุ้มครองจากยาเสพติด การล่วงละเมิดทางเพศ และการค้ามนุษย์) และข้อ 42 (หน้าที่ของรัฐในการเผยแพร่ความรู้เรื่องสิทธิเด็ก)

- **สิทธิของเด็กต่างชาติและเด็กในสถานสงเคราะห์:** ชี้แจงว่าเด็กทุกคนในประเทศไทยได้รับความคุ้มครองตาม พ.ร.บ.คุ้มครองเด็กโดยไม่จำกัดสัญชาติ และเข้าเรียนได้ตามนโยบาย Education for All อีกทั้งอ้างอิงงานวิจัยที่ยืนยันว่า **ความยากจนไม่ใช่เหตุผลในการแยกเด็กไปอยู่สถานสงเคราะห์โดยอัตโนมัติ** เนื่องจากการเลี้ยงดูในสถานสงเคราะห์ที่มีผู้ดูแลไม่เพียงพออาจกระทบต่อพัฒนาการและการมีส่วนร่วมของเด็ก

- **การจำแนกความรุนแรง 4 ด้านและภัยคุกคามทางออนไลน์:**

    1. *ความรุนแรงทางกาย:* ทุบตี หยิก บิด กักขัง ล่ามโซ่ ใช้น้ำร้อนลวก อดอาหาร สังเกตจากบาดแผลเฉพาะจุด การสวมเสื้อแขนยาว/ปิดคอตลอดเวลา และพฤติกรรมหวาดกลัวหรือเก็บตัว

    2. *ความรุนแรงทางจิตใจ:* ดูหมิ่น ประจาน ข่มขู่ เปรียบเทียบผลการเรียนหรือการปฏิบัติศาสนากับผู้อื่น และใช้เด็กเป็นเครื่องมือในความขัดแย้งของครอบครัว สังเกตจากอาการซึมเศร้า ฝันร้าย ปัสสาวะรดที่นอน ปวดท้องโดยไร้สาเหตุ และการใช้คัตเตอร์กรีดแขนทำร้ายตนเอง

    3. *ความรุนแรงทางเพศ:* แบ่งระดับตั้งแต่ **การคุกคามทางเพศโดยไม่สัมผัส** (สายตา คำพูด แซว ผิวปาก) **การล่วงละเมิดทางเพศ** (จับ กอด ลูบคลำ กระทำชำเรา) ไปจนถึง **การแสวงประโยชน์ทางเพศ** และกระบวนการสร้างความไว้วางใจเพื่อล่อลวง (**Grooming**)

    4. *การทอดทิ้งและละเลย:* การไม่จัดหาปัจจัยสี่ อาหาร การรักษาพยาบาล วัคซีน หรืออุปกรณ์การเรียนตามมาตรฐานขั้นต่ำ

    5. *ความรุนแรงทางออนไลน์:* ยกตัวอย่างกลโกง Romance Scam การแอบอ้างเจ้าหน้าที่ การสะกดรอยตามออนไลน์ (**Cyberstalking**) การข่มขู่ด้วยภาพลับ (**Sex Torsion**) และการกลั่นแกล้งไซเบอร์ (**Cyberbullying**) พร้อมย้ำว่าสัญญาณภายนอกของความรุนแรงแต่ละประเภทมีความคล้ายคลึงกัน ผู้ใหญ่จึงต้องรับฟังเด็กอย่างปลอดภัยก่อนส่งต่อให้ผู้เชี่ยวชาญ

6. กฎหมาย มาตรฐานการเลี้ยงดู และกลไกคุ้มครองเด็ก

- **วิทยากร:** คุณวาเลนไทน์ ศรสีทอง ผู้อำนวยการกลุ่มการคุ้มครองและพิทักษ์สิทธิ กรมกิจการเด็กและเยาวชน กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์
- **รายละเอียดสาระการบรรยาย:**
    - **หลักการสำคัญของ พ.ร.บ.คุ้มครองเด็ก พ.ศ. 2546:** คุ้มครองบุคคลที่มีอายุต่ำกว่า 18 ปีทุกคนบนหลักการไม่เลือกปฏิบัติ ประโยชน์สูงสุดของเด็ก และการมีส่วนร่วมของเด็ก โดยอธิบายว่าการให้เกียรติเด็กอย่างเป็นธรรมไม่ใช่การปฏิบัติเหมือนกันหมด แต่ต้องคำนึงถึงความแตกต่าง เช่น เด็กพิการ เด็กต่างศาสนา (เช่น ไม่บังคับเด็กมุสลิมรับประทานอาหารที่ไม่ฮาลาล) และระดับพัฒนาการตามช่วงวัย
    - **มาตรฐานขั้นต่ำในการเลี้ยงดู (มาตรา 23) และนิยามผู้ปกครอง:** ผู้ปกครองตามกฎหมายรวมถึงบิดามารดา ญาติ พี่เลี้ยง ครู ผู้ดูแลหอพัก และนายจ้างที่เด็กพักอาศัยด้วย มีหน้าที่จัดหาการแจ้งเกิด การศึกษา การรักษาพยาบาล (ไม่ปล่อยให้เด็กป่วยเรื้อรังโดยไม่รักษา) และสภาพแวดล้อมที่ปลอดภัย ห้ามบังคับเด็กขอทาน ทำงานกลางคืน หรือกักขังเด็กให้อยู่แต่ในบ้านโดยไม่ให้ร่วมกิจกรรมชุมชนหรือศาสนา
    - **กลไกการสงเคราะห์ การคุ้มครองสวัสดิภาพ และการแยกเด็ก:**
        - แบ่งเด็กเป็น 2 กลุ่ม คือ **เด็กที่ต้องได้รับการสงเคราะห์** (กำพร้า ยากจน พิการ) และ **เด็กที่ต้องได้รับการคุ้มครองสวัสดิภาพ** (ถูกทารุณกรรม เสี่ยงกระทำผิด เช่น มั่วสุม สูบบุหรี่ ใช้ยาเสพติด)
        - **การแยกเด็กจากครอบครัวเป็นทางเลือกสุดท้าย:** กฎหมายกำหนดให้พิจารณาเครือญาติที่เหมาะสมก่อน หากไม่มีจึงส่งเข้า **บ้านพักเด็กและครอบครัว** (มี 77 แห่งทั่วประเทศ รวมถึงใน กทม. เพื่อดูแลชั่วคราว ตรวจร่างกาย แจ้งความ และขึ้นศาลโดยไม่เสียค่าใช้จ่าย) และหากไม่สามารถคืนสู่ครอบครัวได้จึงส่งเข้า **สถานสงเคราะห์** (มี 31 แห่งทั่วประเทศ) พร้อมย้ำว่าสถานสงเคราะห์เอกชนที่ดูแลเด็กมากกว่า 1 คนต้องจดทะเบียนกับ พม. แยกต่างหากจากการจดทะเบียนมูลนิธิกับกระทรวงมหาดไทย
    - **นโยบายคุ้มครองเด็กในหน่วยงานและการระวังภาพถ่ายระดมทุน:**
        - ด่านแรกของการป้องกันคือ **การตรวจประวัติอาชญากรรม** และประวัติการทำงานของบุคลากร ครู พี่เลี้ยง และอาสาสมัครทุกคน

        - ห้ามลงโทษที่ทำร้ายร่างกายหรือจิตใจ เช่น บังคับลุกนั่ง 100 ครั้งจนเด็กบาดเจ็บพิการ หรือการยึดสิ่งของที่เด็กผูกพันทางใจ (เช่น ผ้าของแม่ที่เสียชีวิต)
        - **ข้อห้ามในการใช้ภาพเด็กเพื่อระดมทุน:** หลีกเลี่ยงการถ่ายภาพเจาะใบหน้าเด็กยากจนหรือร้องไห้เพื่อขอรับบริจาค แม้จะเบลอหน้าหรือปิดตา (ซึ่งทำให้เด็กดูเหมือนผู้กระทำผิด) ก็ยังอาจระบุตัวตนเด็กได้จากรอยแผลเป็น มือ หรือสภาพแวดล้อม ซึ่งเสี่ยงต่อการนำภาพไปตัดต่อเป็นสื่อลามกหรือถูกติดตามตัวโดยผู้เคยทำร้ายเด็ก
    - **หน้าที่แจ้งเหตุและช่องทางประสานงาน:** ผู้พบเห็นเหตุทารุณกรรมมีหน้าที่แจ้งเหตุตามกฎหมายโดยได้รับความคุ้มครองจากการฟ้องร้องทั้งทางแพ่งและอาญา ผ่าน **สายด่วน 1300** (โทรฟรี 24 ชม.) **LINE ESS Help Me** (สำหรับแชตและปักหมุดจุดเกิดเหตุฉุกเฉินซึ่งเชื่อมโยงกับสำนักงานตำรวจแห่งชาติ) และแอปพลิเคชันคุ้มครองเด็ก

7. เข้าใจพัฒนาการเด็ก การคัดกรองปัญหาทางจิตใจ และการสนับสนุนทางจิตสังคมเบื้องต้น (MHPSS)

- **วิทยากร:** รองศาสตราจารย์ ดร.อาดัม นีละไพจิตร สถาบันราชสุดา คณะแพทยศาสตร์โรงพยาบาลรามาธิบดี มหาวิทยาลัยมหิดล
- **รายละเอียดสาระการบรรยายและกิจกรรม:**
    - **จิตวิทยาพฤติกรรมและทฤษฎีภูเขาน้ำแข็ง (Iceberg):** พฤติกรรมที่เด็กแสดงออกภายนอกเป็นเพียงส่วนยอดที่มองเห็นได้ **10%** ส่วนอีก **90%** ที่ซ่อนอยู่ใต้ผิวน้ำคืออารมณ์ ความกลัว และประสบการณ์ในจิตใต้สำนึก ผู้ใหญ่จึงต้องชะลอการตอบสนองด้วยอารมณ์โกรธ หลีกเลี่ยงการเอาประสบการณ์ความลำบากในอดีตของตนเองมาตัดสินเด็กยุคปัจจุบัน และรู้จักสลับบทบาทอย่างเหมาะสมระหว่าง **บทบาท A** (ผู้กำหนดขอบเขตและกติกา) กับ **บทบาท B** (ผู้เปิดพื้นที่ให้เด็กคิดและตัดสินใจ) รวมถึงระวังผลกระทบจากการผลักภาระหน้าที่พ่อแม่ไปให้ลูกคนโตแบกรับเกินวัย
    - **เครื่องมือผังครอบครัว (Genogram):** ฝึกวาดแผนผังความสัมพันธ์ 3 รุ่น (สี่เหลี่ยมแทนชาย วงกลมแทนหญิง กากบาทแทนผู้เสียชีวิต เส้นคู่คั่นแทนการหย่าร้าง และเส้นหยัก/เส้นตรง 1–3 เส้นแสดงระดับความขัดแย้งหรือความใกล้ชิด) เพื่อมองเห็นพลวัตครอบครัว ลำดับการเกิด (พี่น้องห่างกันเกิน 5 ปีถือเป็นกลุ่มช่วงวัยใหม่) และแบบแผนพฤติกรรมที่ส่งต่อข้ามรุ่น (เช่น การใช้สารเสพติด ความรุนแรงในคู่สมรส และความคาดหวังที่กดดันลูก)

- **ความพิการที่มองไม่เห็น (Invisible Disabilities):** จำแนกความบกพร่องออกเป็นสิ่งที่เห็นได้ชัด (ร่างกาย การได้ยิน การมองเห็น) และ **สิ่งที่อาจมองไม่เห็น** ได้แก่ ความบกพร่องทางจิตใจและพฤติกรรม สติปัญญา ออทิสติก และ **ความบกพร่องทางการเรียนรู้ (LD)** ซึ่งเด็กอาจอ่านเขียนช้ากว่าระดับชั้นแต่มีความสามารถโดดเด่นด้านกีฬาหรือศิลปะ หากครูไม่เข้าใจและตีตราว่าเด็กขี้เกียจอาจผลักดันให้เด็กหลุดออกจากโรงเรียนและเสี่ยงเข้าสู่สถานพินิจ
- **การคัดกรองความเครียด อาการแพนิค และภาวะซึมเศร้า:**
    - *สัญญาณความเครียดจากการนอน:* หากมีอาการนอนไม่หลับ ตื่นกลางดึก หรือนอนมากผิดปกติอย่างน้อย 3 วันต่อสัปดาห์ ติดต่อกัน 2 สัปดาห์ แสดงว่าความเครียดเกินระดับที่จัดการได้
    - *การปฐมพยาบาลอาการแพนิค (Panic Attack):* เมื่อเด็กมีอาการหายใจไม่อิ่ม แน่นหน้าอก ใจเต้นแรง ให้ฝึกหายใจเข้าให้ท้องป่องและผ่อนออกให้ท้องแฟบตามสูตร **4-4-4-4** (หายใจเข้า 4 วินาที กลั้นไว้ 4 วินาที ผ่อนออก 4 วินาที และพัก 4 วินาที ทำ 10 ครั้ง จำนวน 2 รอบ)
    - *การคัดกรองภาวะซึมเศร้า:* อ้างอิงสถิติคนไทยที่เข้าเกณฑ์ภาวะซึมเศร้า 8 ล้านคน (เข้าถึงการรักษาเพียง 2 ล้านคน) และพบผู้ป่วยอายุน้อยที่สุดเพียง 8 ขวบ แนะนำให้ครูใช้ **แบบประเมิน 9 อาการของโรงพยาบาลรามาธิบดี** หากเข้าเกณฑ์ 5 อาการขึ้นไปหรือได้ผลสีส้ม/แดงให้ส่งต่อจิตแพทย์ทันที โดยย้ำว่า **ครูต้องไม่วินิจฉัยโรคเอง**
- **หลักการฟัง 3 ขั้นและแนวทางดูแลเด็กที่มีความหลากหลาย:** ฝึกฟังโดย (1) **รับข้อมูล** ทั้งคำพูดและภาษากาย (การกำมือ ขาสั่น เสียงสั่น) (2) **เข้าใจความรู้สึก** และอารมณ์เบื้องหลังเรื่องเล่า และ (3) **ส่งสัญญาณตอบกลับ** ด้วยความจริงใจพร้อมเลือกใช้คำถามปลายเปิดและปลายปิดให้เหมาะสม สำหรับเด็กที่มีความหลากหลายทางเพศ (LGBT) แนะนำให้ผู้ใหญ่สนับสนุนเด็กในฐานะมนุษย์คนหนึ่ง ช่วยให้เด็กปฏิบัติศาสนกิจตามบริบทครอบครัว และสร้างพื้นที่ปลอดภัยที่เด็กไม่ต้องแบกรับความทุกข์เพียงลำพัง

8. การป้องกันและลดความเสี่ยง (Child Safeguarding) และกลไกการส่งต่อรายกรณี

- **วิทยากร:** คุณพงศธร จันทร์แก้ว นักสังคมสงเคราะห์รับอนุญาต และนักสังคมสงเคราะห์ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา (ป.วิอาญา)

- **รายละเอียดสาระการบรรยายและปฏิบัติการ:**
    - **กรอบงาน Safeguarding กับ Protection และนิยามทางกฎหมาย:** อธิบายความแตกต่างของ **Child Safeguarding** (ร่มใหญ่ของการวางระบบป้องกันเชิงรุกในองค์กรไม่ให้เกิดอันตรายต่อเด็ก) กับ **Child Protection** (กลไกทางกฎหมายที่เข้าแทรกแซงเมื่อเด็กตกอยู่ในอันตราย) พร้อมชี้แจงเกณฑ์อายุตามกฎหมายไทย เช่น พ.ร.บ. คุ้มครองเด็ก (ต่ำกว่า 18 ปี) กฎหมายศาลเยาวชนฯ (เด็กไม่เกิน 15 ปี เยาวชนเกิน 15 ปีแต่ไม่ถึง 18 ปี) เกณฑ์รับผิดทางอาญา (ต่ำกว่า 12 ปีไม่ต้องรับโทษทางอาญาแต่เข้าสู่กระบวนการคุ้มครองฟื้นฟู) และเกณฑ์อายุสมรส (18 ปีบริบูรณ์)
    - **เครื่องมือประเมินความเสี่ยง (Risk Matrix) และการประเมินความเสี่ยงคงเหลือ (Residual Risk):**
        - แยกแยะ **ภัย (Hazard)** (สิ่งที่จะก่ออันตราย เช่น พื้นลื่น ห้องน้ำล็อกไม่ได้) **ความเสี่ยง (Risk)** (โอกาสเกิดและความรุนแรงของผลกระทบ) และ **อันตราย (Harm)** (ความเสียหายที่เกิดขึ้นแล้ว)
        - จัดระดับความเสี่ยงเป็น **สีเขียว** (ต่ำ-ติดตามทบทวนทุก 6 เดือน–1 ปี) **สีเหลือง** (ปานกลาง-เพิ่มมาตรการและทบทวนรายสัปดาห์/ทุก 3 เดือน) และ **สีแดง** (สูง-ต้องหยุดหรือเลื่อนกิจกรรมทันที พร้อมสื่อสารเหตุผลอย่างโปร่งใส) และหลังกำหนดมาตรการต้องประเมิน **ความเสี่ยงคงเหลือ (Residual Risk)** ซ้ำเสมอ
        - แบ่งกลุ่มฝึกวิเคราะห์ 4 กรณีศึกษาจริง ได้แก่ (1) *ค่ายดะวะ 15 วันสำหรับเด็ก 80 คน* (แก้ไขจุดอับสายตา ห้องน้ำล็อกไม่ได้ พี่เลี้ยงขาดการอบรม และการยึดโทรศัพท์) (2) *อาสาสมัครในสถานสงเคราะห์* (คัดกรองประวัติ กฎการสัมผัส และงดโพสต์ภาพเด็ก) (3) *ทีมยูทูบเบอร์ถ่ายทำในโรงเรียน* (ทำหนังสือสัญญา ห้ามถามจี้ปมเรื่องพ่อเสียชีวิต และคุ้มครองข้อมูลส่วนบุคคล) และ (4) *หอพักนักเรียน 120 คน* (เพิ่มครูดูแล ติดกล้องในจุดอับสายตา ตั้งกล่องรับเรื่อง และทบทวนวัฒนธรรมรุ่นพี่รุ่นน้อง)
    - **แนวปฏิบัติเรื่องข้อมูลส่วนบุคคล ภาพถ่าย และความยินยอม 2 ชั้น:**
        - แยกการขออนุญาตถ่ายภาพออกจากการขออนุญาตเผยแพร่ โดยใช้หลัก **ความยินยอม 2 ชั้น (Two-Tier Consent)** คือ สอบถามความสมัครใจจากตัวเด็กก่อนเป็นอันดับแรก (หากเด็กปฏิเสธให้หยุดทันที) จากนั้นจึงขอความ

ยินยอมเป็นลายลักษณ์อักษรจากผู้ปกครอง โดยระบุวัตถุประสงค์ ช่องทาง และระยะเวลาเผยแพร่ตามหลัก PDPA

- ระวังผลกระทบระยะยาวจาก **Digital Footprint** (แม้ลบโพสต์แล้วภาพอาจถูกบันทึกไว้) **Sharenting** (การที่ผู้ใหญ่โพสต์ชีวิตเด็กจนละเมิดความเป็นส่วนตัว) และข้อห้ามตามมาตรา 29 แห่ง พ.ร.บ.คุ้มครองเด็ก ในการเผยแพร่ข้อมูลระบุตัวตนของเด็กที่อยู่ในระบบคุ้มครองเด็ก

- **กลไกการรับแจ้งเหตุ การจัดการภายใน และการส่งต่อรายกรณี:**

  - แต่งตั้ง **Child Safeguarding Focal Point** (ผู้ประสานงานคุ้มครองเด็ก) ประจำหน่วยงานและกิจกรรม กำหนดกฎค่ายค้างคืนให้มีผู้ดูแลอย่างน้อย 2 คน และห้ามผู้ใหญ่หรืออาสาสมัครอยู่กับเด็กตามลำพังในพื้นที่ปิด

  - **หลักปฏิบัติเมื่อรับแจ้งเหตุ:** ผู้รับแจ้งต้องรับฟังอย่างสงบ ไม่ตัดสิน และ **ห้ามสอบปากคำเด็กซ้ำซ้อนด้วยตนเอง** เพราะอาจสร้างบาดแผลทางใจซ้ำและทำให้พยานหลักฐานเสียหาย ในกรณีล่วงละเมิดทางเพศหรือทำร้ายร่างกายต้องส่งต่อให้ทีมสหวิชาชีพตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา (ป.วิ อาญา) หรือแจ้งสายด่วน 1300 / บ้านพักเด็กและครอบครัวทันที โดยหากผู้ถูกกล่าวหาเป็นผู้มีอิทธิพลในพื้นที่ ต้องเลือกช่องทางแจ้งเหตุภายนอกเพื่อความปลอดภัยของเด็กและผู้แจ้ง

9. การฟังด้วยหัวใจ (Deep Listening)

- **วิทยากร:** อาจารย์ ดร.ไลลา หริ่มเพ็ง สาขาวิชาศาสนาและจริยศาสตร์เพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน มหาวิทยาลัยมหิดล

- **รายละเอียดสาระการบรรยายและปฏิบัติการ:**

  - **หลักการฟังด้วยหัวใจ 5 ประการ (อ.ดร.ไลลา หริ่มเพ็ง):** การฟังด้วยหัวใจตั้งอยู่บนความเคารพในศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ตามอัลกุรอาน (ซูเราะห์อัลหุญุรอต อายะห์ที่ 13) และหะดีษของท่านนบีที่ว่า *"ไม่ใช่พวกของเรา คือ คนที่ไม่เมตตาต่อเด็ก"* โดยผู้เข้าร่วมได้ฝึกจับคู่ผลัดกันเล่าและฟัง (คนละ 3 นาที) ภายใต้หลักปฏิบัติ 5 ข้อ ได้แก่

    1. **ฟังโดยไม่ด่วนตัดสิน:** พักเกณฑ์ตัดสินถูก-ผิดไว้ชั่วคราว (โดยไม่ละทิ้งมาตรฐานทางศาสนา) เพื่อเปิดพื้นที่ปลอดภัยให้เด็กไว้วางใจเล่าความจริง

2. **ฟังความรู้สึกและความต้องการ:** จับอารมณ์และความกังวลที่ซ่อนอยู่เบื้องหลังเรื่องเล่าของเด็กและผู้ปกครอง (เช่น เด็กที่เล่าว่ามีแฟนอาจกำลังกังวลหรือโหยหาความอบอุ่นที่ขาดหายในครอบครัว)
3. **สังเกตภาษากาย:** อ่านสัญญาณจากน้ำเสียง สีหน้า แววตา การกอดอก หรือการบี้มือที่สะท้อนความรู้สึกไม่ปลอดภัย
4. **ฟังให้จับใจความได้จริง:** ไม่เพียงพยักหน้าตามมารยาท แต่ทวนและสะท้อนความรู้สึกกลับไปเพื่อตรวจสอบความเข้าใจที่ตรงกัน
5. **ถามกลับด้วยความเคารพ:** ตั้งคำถามเพื่อคลี่คลายความทุกข์ของเด็ก ไม่ซักไซ้เรื่องส่วนตัวเพื่อความอยากรู้

- นอกจากนี้ ยังแนะนำแนวทางการเริ่มต้นวางระบบในองค์กรโดย **เริ่มจากกิจกรรมเล็ก ๆ ที่มีอยู่จริง** (เช่น การจัดค่ายศาสนา หรือรถรับส่งนักเรียน) เพื่อทดลองใช้เครื่องมือประเมินความเสี่ยงร่วมกัน ก่อนขยายไปสู่การจัดทำนโยบายคุ้มครองเด็กฉบับเต็มของมัสยิดและโรงเรียน

10. สาระสำคัญในพิธีปิดการอบรม:

- **วิทยากร:** อาจารย์ ดร.วรพงษ์ เจริญวงษ์ รองหัวหน้าภาควิชามนุษยศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล
- **รายละเอียดสาระการบรรยายและปฏิบัติการ:**
    - **เป้าหมาย 3 ประการของการเรียนรู้เพื่อคุ้มครองเด็ก:** ในนามของคณะผู้จัดงาน วิทยากรได้สรุปเป้าหมายสำคัญที่ต้องการให้ผู้เข้าร่วมนำกลับไปปฏิบัติจริง 3 ด้าน ได้แก่
        1. *การให้เด็กมีชีวิตอย่างปลอดภัย:* มุ่งเน้นการขจัดอันตรายและความเสี่ยงทุกรูปแบบในพื้นที่ที่มัสยิดและสถานศึกษารับผิดชอบ โดยอ้างอิงหะดีษของท่านนบี (ซ.ล.) ที่ระบุว่า *"ความศรัทธา (อีมาน) มีเจ็ดสิบกว่า หรือหกสิบกว่าแขนง แขนงที่ประเสริฐที่สุดคือการกล่าว ลา อิลาฮะ อิลลัลลอฮ์ และแขนงที่ต่ำที่สุดคือการขจัดสิ่งที่เป็นอันตรายออกจากทางสัญจร"* ซึ่งสะท้อนว่าหากการเอาสิ่งกีดขวางออกจากถนนสาธารณะยังเป็นส่วนหนึ่งของความศรัทธา การปกป้องเด็กซึ่งเปราะบางกว่าผู้ใหญ่ให้พ้นจากจุดเสี่ยงทางกายภาพ (เช่น ระบบไฟฟ้า ฝ้าเพดาน หรือห้องน้ำในมุมเปลี่ยว) ย่อมมีความสำคัญยิ่งกว่า

2. *การเติบโตและได้รับการพัฒนาจริยธรรมให้พร้อมกับการใช้ชีวิต:* นอกเหนือจากการให้การศึกษาและฝึกฝนด้านศาสนาตามปกติแล้ว ผู้ใหญ่ต้องประคับประคองให้เด็กเรียนรู้และตระหนักในหน้าที่ของตนด้วยความเต็มใจ เมื่อพบปัญหาพฤติกรรมต้องสืบค้นที่มาและภูมิหลังที่ซับซ้อนด้วย **การฟังด้วยหัวใจ** และสังเกตสัญญาณว่าเด็กขาดสิ่งใด โดยใช้คุณค่าความเมตตาของอิสลามในการมองเด็กในฐานะ **"ผู้เยาว์ที่ต้องได้รับการแก้ไขประคับประคอง"** มิใช่ **"นักโทษที่ต้องถูกแก้แค้น"** อันเป็นหัวใจของการปรับพฤติกรรมเชิงบวกที่แตกต่างจากการลงโทษเพื่อให้เกิดความเข็ดหลาบ
3. *การเคารพศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของเด็ก:* นอกเหนือจากการรู้จักช่องทางส่งต่อผู้เชี่ยวชาญและทีมสหวิชาชีพเมื่อเกิดเหตุละเมิดแล้ว วิทยากรได้ชื่นชมความตระหนักรู้ของผู้เข้าร่วมที่เพิ่มขึ้นในเรื่องการเคารพศักดิ์ศรีเด็ก เช่น การระมัดระวังผลกระทบและความอับอายจากการถ่ายภาพเด็ก การเปิดโอกาสให้เด็กมีส่วนร่วมตัดสินใจและเติบโตอย่างมีวุฒิภาวะในฐานะสมาชิกที่เท่าเทียมของชุมชน โดยยึดประโยชน์สูงสุดของเด็กเป็นอันดับแรก ซึ่งสอดคล้องกับซุนนะห์ของท่านนบี (ซ.ล.) ที่ทรงขออนุญาตเด็กก่อนส่งแก้วน้ำให้ผู้ใหญ่ และหะดีษที่รับรองสิทธิของเด็กในการได้รับการตั้งชื่อที่ดี

- **หน้าที่ในการสื่อสารเพื่อสร้างการเปลี่ยนแปลงและความหวังในการทำงาน:** วิทยากรย้ำว่าเมื่อผู้เข้าร่วมเกิดความตระหนักรู้แล้ว ย่อมมีหน้าที่กลับไปสื่อสารและผลักดันให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในองค์กรตามหลักการ **อัลอัมร์ บิลมะอ์รูฟ วันนะฮ์ยุ อะนิลมุงกัร** (การเชิญชวนสู่ความดีและการยับยั้งสิ่งไม่ดี) พร้อมให้กำลังใจว่าต้องไม่สิ้นหวังในตัวเด็กและระบบขององค์กร เพราะการสิ้นหวังดังกล่าวเปรียบเสมือนการสิ้นหวังในความเมตตาของอัลลอฮ์ (ซ.บ.) โดยอัญเชิญโองการอัลกุรอาน (ซูเราะห์อัตเตาบะฮ์ อายะห์ที่ 105) ที่ตรัสว่า *"และจงกล่าวเถิด (มุฮัมมัด) ว่า พวกท่านจงทำงานเถิด แล้วอัลลอฮ์ รอซูลของพระองค์ และบรรดาผู้ศรัทธาจะได้เห็นการงานของพวกท่าน"* เพื่อกระตุ้นให้ทุกคนทำงานอย่างจริงจังและตั้งใจ
- **การขอดุอาอ์ปิดการอบรม:** วิทยากรได้นำผู้เข้าร่วมขอดุอาอ์ต่ออัลลอฮ์ (ซ.บ.) เพื่อขอประทานความสำเร็จในการเชื่อฟังพระองค์ การออกห่างจากการฝ่าฝืน ความบริสุทธิ์ใจ (อิคลาส) ทางนำ ความมั่นคง สติปัญญา และความรู้ที่เป็นประโยชน์ ก่อนกล่าวให้สลามปิดการประชุมเชิงปฏิบัติการอย่างเป็นทางการ